

Toekomstvisie 2040

*Recreatieschap Stichtse Groenlanden en
(aanliggend) Staatsbosbeheer*

Rapport 8 januari 2025

**RECREATIESCHAP
STICHTSE
GROENLANDEN**

FEDDES/OLTHOF

**bureau
buiten**

economie & omgeving

Inhoudsopgave

1.	Inleiding en leeswijzer	2
1.1	Aanleiding	2
1.2	Doel van de toekomstvisie	2
1.3	Totstandkoming visie	3
1.4	De opbouw van de visie	4
2.	Opgaven	6
3.	Visie en strategie	9
3.1	Visie	9
3.2	Strategie	11
4.	Recreatiezonering	15
4.1	Wat is (het doel van) recreatiezonering?	15
4.2	De vier zones	15
4.3	Huidige situatie zonering en gewenste zonering	16
5.	Uitwerkingen per cluster	19
5.1	Cluster 1 – Utrecht Zuid-Zuidoost	20
5.2	Cluster 2 – Utrecht Noord	25
5.3	Cluster 3 – Utrecht West	30
5.4	Cluster 4 – Utrecht Zuid-Zuidwest	34
5.5	Cluster 5 – Vinkeveense Plassen	39
5.6	Cluster 6 – Gebieden langs de Lek	44
5.7	Cluster paden en routes	50
5.8	Gebiedsoverstijgende thema's	52
6.	Financiën	54
6.1	Financiële situatie Stichtse Groenlanden	54
6.2	Financiële situatie Staatsbosbeheer	55
6.3	Ontwikkeling van kosten voor beheer en investeringen	57
6.4	Financiële 'knoppen om aan te draaien'	58
6.5	Overzicht financiële consequenties per cluster	62
	Bijlage 1 Overzicht gebieden per cluster	64
	Bijlage 2 Overzicht huidige en gewenste zonering	67

Aangeboden aan

Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer
8 januari 2025

Projectnummer (Bureau BUITEN) 2024-2147

Auteurs

Anneke van Mispelaar
Daphne van der Veer
Nynke Meeske
Martijn Noordermeer
Isabella Hol
Daniel Barrero

1. Inleiding en leeswijzer

De recreatie- en natuurgebieden van Recreatieschap Stichtse Groenlanden (SGL) en Staatsbosbeheer (SBB) zijn van essentieel belang voor de gezondheid van mensen, voor planten en dieren en om ons voor te bereiden op de gevolgen van klimaatverandering. Meer dan vier miljoen bezoekers¹ maken jaarlijks gebruik van de ca. 3.100 hectare recreatie- en natuurgebieden rond de stad Utrecht. Het Recreatieschap en Staatsbosbeheer hebben behoefte aan een nieuwe toekomstvisie tot 2040 voor deze gebieden. Voor u ligt de visie voor alle terreinen rond de stad Utrecht van het Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer samen.

1.1 Aanleiding

In de samenwerkingsovereenkomst tussen Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer is afgesproken om de gebieden van Recreatieschap Stichtse Groenlanden en de aanliggende gebieden van Staatsbosbeheer en hun routestructuren in samenhang verder te ontwikkelen. Daarom wordt er gewerkt aan een gezamenlijke toekomstvisie 2040.

Daarnaast lopen de bestaande ontwikkelplannen van het recreatieschap binnenkort af. Het recreatieschap wil graag kunnen inspelen op toekomstige kansen en ontwikkelingen, zoals de toenemende behoefte aan groene recreatieruimte, en de (beperkte) beschikbare middelen optimaal benutten.

De toekomstvisie gaat over de gebieden van Recreatieschap Stichtse Groenlanden en de aanliggende gebieden van Staatsbosbeheer (zie hiervoor de overzichtskaart op pagina 5). In totaal is dit ongeveer 3.100 hectare: 1.780 hectare in beheer bij Staatsbosbeheer en 1.310 hectare bij Recreatieschap Stichtse Groenlanden (waarvan 806 ha SGL-A en 506 ha SGL-B). Ruimtelijk zijn de gebieden ingedeeld in 6 clusters. Onderstaande tabel en bijlage 1 geven daarvan een overzicht.

Tabel 1: Overzicht oppervlakte gebieden per cluster (hectare)

Cluster	SBB	SGL-A	SGL-B	Totaal
Cluster 1: Utrecht Zuid-Zuidoost	183,6	103,9		287,5
Cluster 2: Utrecht Noord	809,5	220,6		1030,1
Cluster 3: Utrecht West	16,4	73,2		89,6
Cluster 4: Utrecht Zuid-Zuidwest	176,8	84,6		261,4
Cluster 5: Vinkeveense Plassen	409,9		506,0	915,9
Cluster 6: Gebieden langs de Lek	186,4	324,0		510,4
Totaal	1.782,6	806,3	506,0	3.094,9

1.2 Doel van de toekomstvisie

De toekomstvisie tot 2040 geeft de koers weer hoe de gebieden en routestructuren toekomstbestendig te ontwikkelen en te beheren, om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de verwachtingen en wensen voor recreatief gebruik, in samenhang met integrale opgaven. Een integrale benadering draagt bij aan een verbeterde ruimtelijke kwaliteit, efficiënter beheer en kostenbesparingen door een meer coherente aanpak van onderhoud en ontwikkeling en een optimale balans in recreatievoorzieningen en natuurbehoud. De toekomstvisie vormt een bestuurlijk handelingskader om transparante en voorspelbare keuzes te kunnen maken.

¹ Bron: Bezoekersonderzoek recreatiegebieden Utrecht, 2023

In de toekomstvisie wordt de gewenste ontwikkeling van de gebieden geschetst, gericht op het verbinden van de recreatievraag van gebruikers en het aanbod in gebieden. Dit heeft hiermee verschillende doelen:

- Het scheppen van handelingsperspectief voor Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer.
- Richting geven aan de ontwikkelingen de komende 15 jaar.
- Efficiënt inrichten van beheer en onderhoud.
- Aangeven aan de deelnemers van de gemeenschappelijke regeling waar het schap zich de komende jaren op gaat richten.

De toekomstvisie bestaat uit twee onderdelen:

- a. **Zes gebiedspaspoorten en een paspoort voor routes en paden**, die een overzicht geven van de stand van zaken van de gebieden, de huidige kwaliteiten, knelpunten/issues/risico's, kansen, en richtinggevende uitspraken voor de (clusters van) gebieden en routestructuren. De analyse in de paspoorten vormt de gezamenlijke basis voor de toekomstvisie.
- b. De **toekomstvisie tot 2040** voor de gebieden en routestructuren van het Recreatieschap en Staatsbosbeheer.

Focus van de toekomstvisie

In deze visie omschrijven we de ontwikkelrichtingen vanuit het perspectief van recreatie en natuur. Kansen voor integrale ontwikkeling (bijvoorbeeld voor erfgoed en landschap) worden benoemd, maar voor meer informatie verwijzen wij naar de achterliggende stukken waarin die opgaven aan bod komen (zie hiervoor de gebiedspaspoorten).

De grootschalige uitbreiding van groen voor natuur en recreatie is onderwerp van Groen Groeit Mee, de provincie, de individuele gemeenten en GIOS. De toekomstvisie gaat in hoe vanuit Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer bijgedragen wordt aan voldoende en toekomstbestendig recreatiegroen.

1.3 Totstandkoming visie

Voor het opstellen van de visie hebben Bureau BUITEN en Feddes/Olthof Landschapsarchitecten samengewerkt met medewerkers van de gemeenten, Staatsbosbeheer, provincie en andere stakeholders. Belangrijke bouwstenen voor de visie zijn:

- Gebiedsbezoeken aan alle clusters en de meeste gebieden, samen met vertegenwoordigers van het Recreatieschap, Staatsbosbeheer en enkele gemeenten;
- Bureau-onderzoek waarbij veel achtergronddocumenten, plannen, visies en studies van gemeenten, provincie, het Recreatieschap en Staatsbosbeheer zijn geraadpleegd (zie de bronnenlijsten in de gebiedspaspoorten);
- Gesprekken met beheerders, BOA's en andere betrokkenen bij de verschillende gebieden;
- De inbreng van stakeholders, gemeenten, provincie, het Recreatieschap en Staatsbosbeheer over de gebiedspaspoorten en de conceptvisie, opgehaald tijdens drie bijeenkomsten (1 digitaal en 2 fysiek in september en november) en de drie schriftelijke rondes waar op de (tussen)stukken gereageerd is.

De geschetste ontwikkelrichtingen zijn (naast bovenstaande inbreng) gebaseerd op de expertise en het advies van Bureau BUITEN en Feddes/Olthof Landschapsarchitecten, waarbij is voortgebouwd op bestaande plannen, trajecten en visies voor de gebieden. Er heeft voor de visie op dit regionale schaalniveau geen participatie plaatsgevonden met andere belanghebbenden zoals omwonenden en ondernemers. Dit is aan de orde bij de uitwerking van de visie in concrete plannen.

Voor de begeleiding van het traject was regelmatig contact met de projectleider en de kerngroep vanuit Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer, en deelnemers van het Recreatieschap (provincie en gemeenten). Medewerkers van Staatsbosbeheer hebben intern gezamenlijk gekeken naar de gebieden

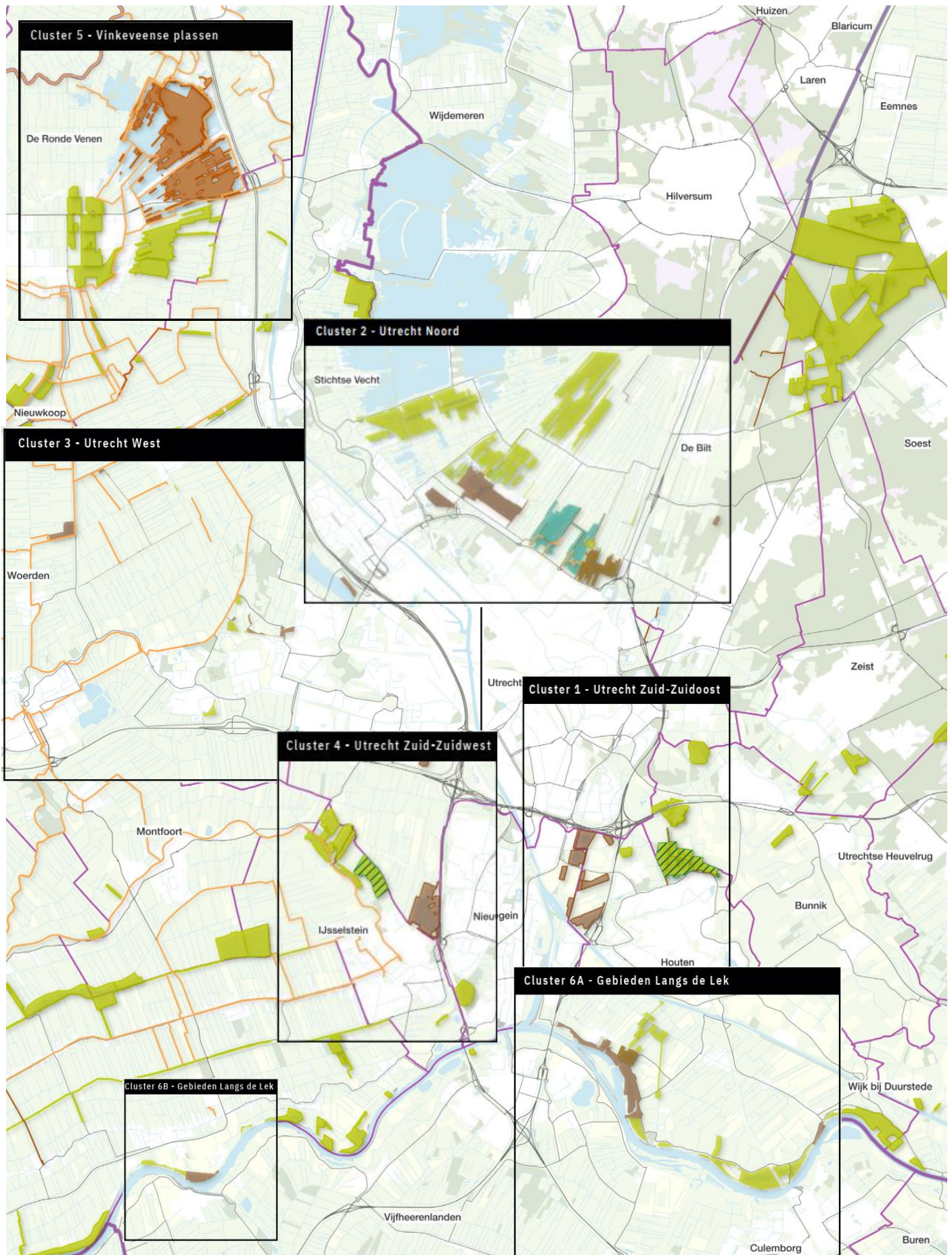
van Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer, waardoor er meer uitwisseling en synergie is ontstaan.

1.4 De opbouw van de visie

Voor de zes cluster zijn er gebiedspaspoorten, en er is een paspoort voor de paden en routes. Dit zijn zeven separate documenten met informatie over de huidige situatie en achtergronden en ze zijn afzonderlijk zijn te raadplegen. Dit document vormt samen met de gebiedspaspoorten één geheel.

In dit document gaan we in op:

1. De **opgaven** (hoofdstuk 2) die volgen uit de analyse van kansen en knelpunten binnen de clusters en gebieden. De inventarisatie van kansen en knelpunten per gebied is te vinden in de gebiedspaspoorten.
2. De **visie en strategie** met daarbij **ontwikkelrichtingen** hoe om te gaan met de opgaven (hoofdstuk 3).
3. Informatie over de toepassing van **recreatiezonering**, als één van de middelen om gebieden en routestructuren toekomstbestendig te ontwikkelen en te beheren (hoofdstuk 4).
4. Een visiehoofdstuk met duidelijke **richtingen** per cluster (hoofdstuk 5).
5. Financiële implicaties van de visie op hoofdlijnen (hoofdstuk 6).

2. Opgaven

In de gebiedspaspoorten zijn voor de clusters met bijbehorende deelgebieden kansen en knelpunten verzameld. Uit de analyse hiervan komen een aantal kansen en knelpunten telkens naar voren. Deze knelpunten leiden tot vijf opgaven. Hierna lichten we deze opgaven toe.

1. Er is een toenemende en veranderende recreatiebehoefte

- De behoefte aan groenblauwe recreatieruimte neemt toe door de groei van het aantal inwoners en toenemende behoefte. Tot 2040 neemt het aantal woningen in de regio toe met ruim 100.000².
- De gebieden bieden veel verschillende aanknopingspunten voor belevingen op het gebied van natuur, erfgoed, ondernemerschap, bewegen, sporten en ontspanning. Wel zijn sommige gebieden 'onbeduidend' of verouderd; de inrichting is niet aangepast aan de wensen van de recreanten van nu en de toekomst. Zo is er bijvoorbeeld meer behoefte aan bewegen en sporten in de buitenlucht, zelf (re)creëren in het groen, en aan horeca en activiteiten. Landschap, biodiversiteit, erfgoed en ondernemerschap bieden kansen om beleving en identiteit van de gebieden te versterken.
- Recreatie is steeds meer actief: fietsen, wandelen, varen en andere vormen van routegebonden recreatie nemen toe. Daarnaast vindt er diverser recreatiegedrag plaats (bijv. hardlopen, suppen, zwemmen in open water, racefietsen, bootcampen, et cetera) waardoor de scheidslijn tussen recreatie, bewegen en sport dunner wordt. Het feit dat recreatie steeds meer actief is, is goed met het oog op het gezondheidseffect van recreatie, maar het brengt ook uitdagingen met zich mee. Het vraagt om bredere fietspaden, meer wandel- en fietsverbindingen en meer mogelijkheden voor de (kleine) waterrecreatie. De ambitie van het UPLG om groenblauwe dooradering van het landelijk gebied te benutten helpt bij het realiseren van onverharde paden en (kleine) waterrecreatie. Verharde paden voor wandelen en fietsen zijn in aanleg en beheer relatief prijzige voorzieningen, maar hebben een grote recreatieve impact.
- De verschillende gebruikers van de natuur- en recreatiegebieden, waaronder fietsers, wandelaars, sporters en mensen die hun hond uitlaten, hebben effect op natuur en de beleving. Een deel van de recreanten gebruikt de gebieden (inclusief het water), zonder rekening te houden met de gebruiksregels, de natuur en anderen. Dit zorgt voor regiobrede knelpunten: er is beperkte capaciteit voor handhaving en er is vandalisme en overlast in veel van de gebieden. Dit maakt dat er duidelijke toegangs- en gedragsregels voor alle verschillende gebruikers nodig zijn. Zie ook paragraaf 5.8.

2. Er zijn beperkte middelen voor beheer en investeringen

- De middelen voor beheer en investeringen in natuur- en recreatiegebieden staan onder druk (zie ook hoofdstuk 6.1 en 6.2). Ook het uitbreiden van recreatiegebieden zorgt voor meer

² Bron: [Utrecht10.nl](https://utrecht10.nl)

beheer- en onderhoudskosten waarvoor eerst budget gevonden moet worden, voordat de plannen hiervoor gemaakt kunnen worden.

- Er bestaan geen nationale of provinciale investeringsprogramma's voor recreatie. Hoewel het maatschappelijk belang van groen breed wordt onderschreven, blijft het vinden van financiële middelen voor investeren in en beheren van recreatie en groen een grote opgave.
- Om 'groen en blauw' echt mee te laten groeien met de bevolkingsontwikkeling moet de opgave onderdeel zijn van het reguliere investeringsproces in (integrale) gebiedsontwikkelingen. Het programma Groen Groeit Mee verbindt de brede waarde van groen en blauw aan geldstromen en mechanismen om samen te investeren in (recreatief) groen en water.

3. Creëren van overzicht (zonering) en sturen op variatie en balans

- Het ontbreekt op dit moment aan een duidelijk overzicht van samenhang tussen de verschillende gebieden van Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer. Daarnaast is het op dit moment in sommige gebieden te druk, terwijl er in andere gebieden juist nog ruimte is voor recreatieve ontwikkeling en meer recreanten. Het op grotere schaal kijken naar de gebieden maakt het mogelijk om meer vraaggericht te werken en daarmee beter in te spelen op de behoeften van de recreant. Zonering dient hierbij als waardevol middel om overzicht te creëren en te zorgen voor een betere balans in de verschillende gebieden.
- Een aantal gebieden liggen geïsoleerd voor gebruikers, waardoor ze minder worden bezocht. De vraag is of bezoek hier wel noodzakelijk en passend is. Omdat deze gebieden wel beheerd moeten worden en hier kosten mee gemoeid gaan is dit een opgave.
- In sommige gebieden is er een sterke scheiding zichtbaar tussen recreatie en natuur, en tevens is er weinig variatie tussen gebieden die dicht bij elkaar liggen. Om te voldoen in de veranderende recreatiebehoefte is variatie, beleving en balans belangrijk. Hier kan op ingezet worden met behulp van zonering, en de strategie om op sommige plekken te intensiveren en op sommige plekken te extensiveren (zie ook hoofdstuk 3).

4. Realiseren van bestaande ambities en plannen voor de gebieden

- Voor verschillende deelgebieden zijn er plannen met duidelijke ambities opgesteld, maar een groot deel van deze plannen komen maar langzaam van de grond. Het is belangrijk deze plannen en ontwikkelingen te versnellen en daadwerkelijk te realiseren, met het oog op de recreatiebehoefte in verband met woningbouw in de toekomst. Commercieel en sociaal ondernemerschap biedt kansen om recreatiewaarde en beleving van de gebieden te versterken. De exploitatie-inkomsten zijn noodzakelijk om de stijgende beheerkosten te dekken.
- Daarnaast zijn er ook verschillende trajecten in het landelijk gebied en de stedelijke regio die gepaard gaan met de nodige kansen en bedreigingen. Voorbeelden van bedreigingen zijn de grotere druk op de bestaande gebieden als er samen met het rood (nieuwe woningbouw) geen uitbreiding van (recreatief) groen gerealiseerd wordt en er geen middelen zijn voor investering en beheer van bestaand (recreatief) groen. Groen Groeit Mee, de plannen voor het opvangen van toekomstige vraag vanuit de A12 zone/Groot Merwede en Rijnenburg, het UPLG en het project Sterke Lekdijk zijn voorbeelden van trajecten waar verschillende gebieden op kunnen aanhaken en recreatieontwikkeling kunnen koppelen aan andere doelen. Denk daarbij aan het versterken van de groenblauwe dooradering en het realiseren van waterberging.
- De voortgang in het realiseren van ambities en plannen is mede afhankelijk van samenwerking met andere actoren, zoals gemeenten, provincies, waterschappen en private partijen. Verschillende belangen, besluitvormingstrajecten en beschikbare middelen bij deze partijen kunnen vertraging veroorzaken of extra afstemming vereisen om gezamenlijke doelen te bereiken. Dit brengt de nodige uitdagingen met zich mee.
- De beoogde inkomsten uit de plannen blijven door de vertraging achter bij de verwachtingen, wat de uitvoerbaarheid van het totaalpakket onder druk zet. Het benutten van alternatieve financieringsbronnen en creatieve samenwerkingen is noodzakelijk om financiële tekorten te overbruggen en projecten voort te zetten.

5. Rekening houden met klimaatverandering

- Het klimaat is in verandering, met een toename van langdurige periodes van warmte en droogte als gevolg. De gevolgen van het veranderende klimaat op de buitenruimte zijn divers. In versteende omgevingen is vanwege de toenemende warmte steeds vaker sprake van hittestress. Groene omgevingen kunnen hier een positieve bijdrage aan leveren.
- De klimaatopgaven zorgen ook voor een stijging van beheerkosten van natuur- en recreatiegebieden. Een voorbeeld hiervan is de laagveenproblematiek rond de Hollandsche Kade, wat het snoeien en baggeren vermoeilijkt en de beheerkosten beïnvloedt. Bij het ontwikkelen van de deelgebieden is het essentieel om rekening te houden met duurzame en klimaatadaptieve maatregelen die de beheerkosten op lange termijn kunnen beperken.
- Klimaatadaptieve maatregelen bieden ook kansen voor recreatieve ontwikkeling en het vergroten van biodiversiteit. Denk aan het inzetten van waterbergingen die tegelijkertijd dienen als recreatieve plassen, het aanleggen van bloemrijke graslanden en bermen, voedselrijke waterzones, het versterken van groenblauwe dooradering en gebruik en beheer van paden en terreinen i.v.m. bereikbaarheid en begaanbaarheid (ook voor evenementen).

In de gebiedspaspoorten is per cluster en per deelgebied aangegeven welke uitdagingen en knelpunten spelen. Hieruit volgt wat de voornaamste opgaven zijn per cluster. Zie [hoofdstuk 5](#) en de gebiedspaspoorten voor de samenvatting van de kansen, bedreigingen en opgaven per cluster.

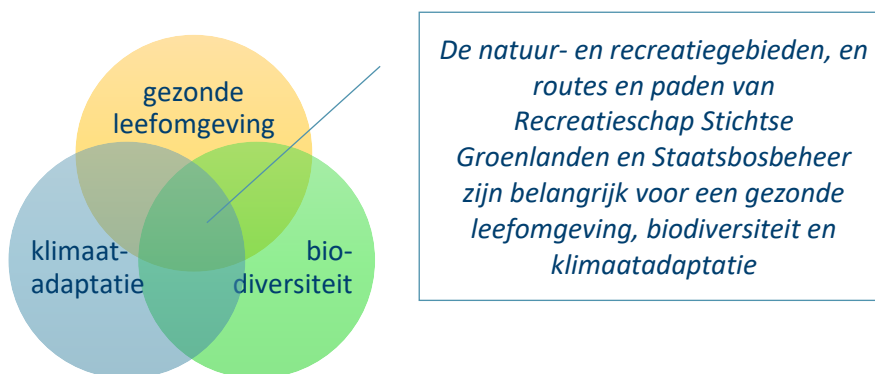
3. Visie en strategie

3.1 Visie

Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer dragen bij aan een gezonde, toegankelijke en inclusieve leefomgeving voor de inwoners van de provincie Utrecht door beheer en ontwikkeling van natuur- en recreatiegebieden, en de bijbehorende routes en paden. In de gebieden en op de routes en paden vinden recreanten ruimte voor sport, bewegen, ontspanning, ontmoeting en ontplooiing en zijn daarom belangrijk voor een gezonde leefomgeving. Daarnaast zijn de natuur- en recreatiegebieden van groot belang voor biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Met de gedeelde waarde van natuur- en recreatiegebieden van Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer dragen zij bij aan een gezonde leefomgeving, biodiversiteit en klimaatadaptatie (zie figuur 3.1).

Figuur 3.1 De waarden van de natuur- en recreatiegebieden en routes en paden van Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer

In 2040 zal de U10 regio naar verwachting 100.000 extra woningen tellen om de groei van inwoners te kunnen faciliteren. In de leefomgeving van de bestaande en nieuwe Utrechters spelen de natuur- en recreatiegebieden van Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer een belangrijke rol. De te behouden en ontwikkelen kernwaarden van de gebieden van het Recreatieschap en Staatsbosbeheer zijn:

- een variatie aan **landschappen** en (cultuurhistorische) belevingen om te voldoen aan de recreatieve behoeften van inwoners;
- een variatie aan **extensieve en intensieve inrichting**: van natuurgebieden met bijzondere soorten planten en dieren, tot intensieve recreatiegebieden met verschillende voorzieningen voor bewegen, ontmoeting en ontspanning, aansluitend bij de verschillende leefstijlen;
- een variatie aan **inrichtingselementen en exploitatievormen**, van zowel publieke als maatschappelijke waarde en met ruimte voor maatschappelijk en ondernemersinitiatief.

Variatie aan landschappen en (cultuurhistorische) beleving

Variatie aan extensieve en intensieve inrichting

Variatie aan inrichtingselementen en exploitatievormen

3.2 Strategie

De opgaven waar Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer mee te maken hebben zijn fors. Daarom is het belangrijk keuzes te maken in beheer en ontwikkeling, met het oog op enerzijds het lange termijn perspectief waarin groen meegroeit met het aantal woningen en anderzijds de korte en middellange termijn waarin beschikbare budgetten (te) krap zijn in relatie tot instandhouding van het bestaande aanbod.

Voor deze keuzes hebben we de volgende uitgangspunten voor beheer en toekomstige ontwikkeling van de gebieden en routes geformuleerd:

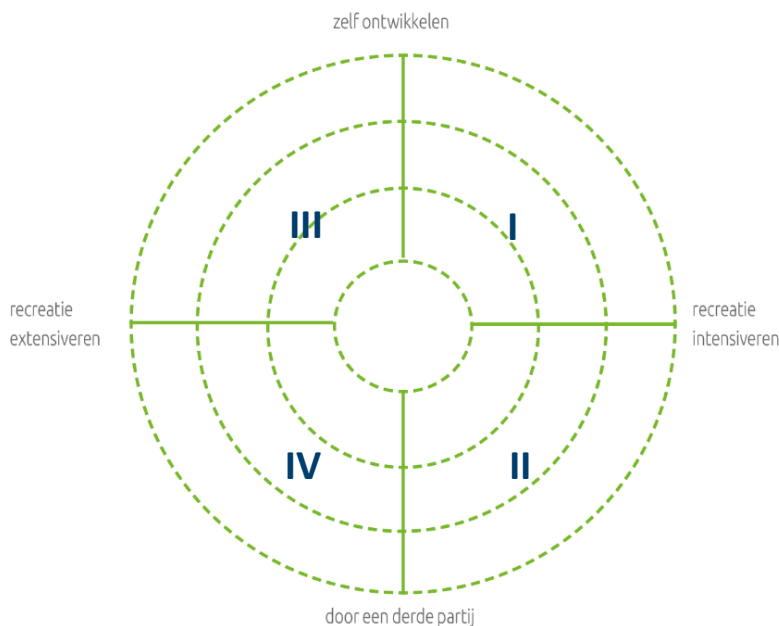
1. **Inrichting en beheer sluiten aan bij de recreatiebehoefte.** Gezien de groeiende recreatievraag is het van belang dat de gebieden voor recreatie beschikbaar blijven. Hierbij is wel meer variatie in inrichting, beheer en exploitatie mogelijk.
2. **Natuurinclusieve inrichting en beheer** en bescherming van bepaalde natuurwaarden door middel van recreatiezonering (zie hoofdstuk 4). Door een robuuste inrichting voor de verschillende doelen en bescherming van een planmatige en regionale aanpak, gaan natuur en recreatie goed samen. Door afstemming over ontwikkelingen en beheer wordt synergie in de uitvoering gerealiseerd.
3. **Inclusiviteit en openbaar toegankelijkheid** bij inrichting en exploitatie. Gebieden zijn zoveel mogelijk openbaar en kosteloos toegankelijk zodat ze bijdragen aan de gezonde leefomgeving van de inwoners uit de regio. Alleen voor extra voorzieningen en toezicht wordt een beperkte toegangsprijs gerekend. Hierbij wordt duurzame mobiliteit gestimuleerd.
4. **Samenwerking met deelnemers in het Recreatieschap en andere overheidspartners** bij ontwikkeling van gebieden, inrichting en beheer. De projectleiding en financiering van ontwikkeling vraagt maatwerk, waarbij effectiviteit (waaronder beperking van risico's) en realisatie van koppelkansen centraal staan, denk aan koppelkansen vanuit Groen Groeit Mee en UPLG. Voorafgaand aan een ontwikkeling (uitbreiding van een gebied, of een andere inrichting) moet duidelijk zijn of voor realisatie, de koppelkansen en het beheer voldoende budget beschikbaar komt. Beheer en ontwikkeling door Stichtse Groenlanden moet financieel gedekt zijn door de deelnemers in het Recreatieschap.
5. **Samenwerking met commerciële en maatschappelijke organisaties** bij ontwikkeling, exploitatie en beheer van gebieden. Exploitaties zijn geen doel op zich, maar wel noodzakelijk om de financiële dekking van ontwikkelingen en beheer te waarborgen. Daarnaast dragen exploitaties ook bij aan de recreatiewaarde en variatie van belevingen, zoals hiervoor omschreven. De inkomsten van exploitaties komen ten goede aan instandhouding, ontwikkeling en het gebruik van de gebieden.

Keuzes voor de toekomst

Voor de toekomst is het van belang de natuur- en recreatiewaarden van de gebieden te optimaliseren binnen de beschikbare budgetten, onder andere door te sturen op variatie en balans en samenhang met de omgeving. Hierbinnen zijn meerdere keuzes te maken:

- het recreatief gebruik extensiveren of intensiveren (horizontale as)
- de ontwikkeling als beheerders van de gebieden zelf initiëren en uitvoeren, of dat aan derden overdragen (verticale as)

Figuur 3.2 Mogelijke ontwikkelrichtingen

Horizontale as: intensiveren en extensiveren van gebieden

Intensiveren is het meer intensief inrichten en/of beheren van de gebieden voor recreatie, bijvoorbeeld met meer paden, picknickbankjes en sport- en speelvoorzieningen. Hierdoor komen er meer recreatiemogelijkheden, verbetert de kwaliteit van de recreatie-ervaring en de capaciteit van een gebied. Hierdoor zullen de kosten wel omhooggaan.

Extensiveren is het minder intensief inrichten en/of beheren van de recreatiegebieden. Dit houdt in dat de focus ligt op diversificatie van natuur (extensiever maaibeheer) en minder recreatieve voorzieningen. Dit kan kostenbesparingen in het beheer opleveren.

De combinatie van extensiveren en intensiveren zorgt voor meer variatie in de uitstraling van gebieden, waarbij de capaciteit van recreatie toereikend blijft. Er kunnen zo ook meer geleidelijke overgangen gecreëerd worden tussen natuur- en recreatiegebieden.

Verticale as: zelf of door een derde partij ontwikkelen en/of beheren

Deze as richt zich op de keuze wie de ontwikkeling of het beheer gaan uitvoeren. Het is goed om een bewuste strategische afweging te maken wie een gebied ontwikkelt of beheert, met het oog op doelbereik en doelmatigheid. De keuze die gemaakt wordt, kan per gebied verschillend zijn, afhankelijk van bijvoorbeeld integraliteit, realiseren van koppelkansen en risicobeheersing of beschikbaarheid van medewerkers.

Zelf ontwikkelen of beheren betekent dat Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer zelf de verantwoordelijkheid voor het proces en de uitvoering dragen. Hierbij kan natuurlijk wel worden samengewerkt met andere partijen. De risico's zoals onzekerheid over een planologische procedure of realiseren van draagvlak, en de financiële consequenties hiervan, liggen in dat geval ook bij Stichtse Groenlanden of Staatsbosbeheer.

Bij ontwikkeling of beheer door een derde partij worden er afspraken gemaakt met een gemeente, ondernemer of andere partij voor ontwikkeling of beheer. Dit betekent dat verantwoordelijkheden voor beheer en of ontwikkeling overgedragen worden naar een andere partij. Dit kan gunstig zijn omdat het gebied een andere functie krijgt, of omdat een andere partij beter toegerust is om bijvoorbeeld het participatieproces te trekken in het geval van een ontwikkeling. Ook het beheer overdragen aan een derde partij kan slim zijn, bijvoorbeeld omdat de kosten lager worden, of omdat de functie beter past bij

een andere organisatie. Wanneer een derde partij wordt betrokken bij ontwikkeling of beheer kan het eigendom bij Stichtse Groenlanden of Staatsbosbeheer blijven, of worden overgedragen (beiden zijn mogelijk).

Deze twee keuzes leiden tot vier mogelijke richtingen:

- I. Recreatie intensiveren en zelf ontwikkelen en beheren. Een gebied wordt voor recreatie verder ontwikkeld en daarmee geïntensiveerd. In deze ontwikkelrichting initiëren Recreatieschap Stichtse Groenlanden of Staatsbosbeheer de ontwikkeling zelf en behouden ze het eigendom en beheer. Dit geldt bijvoorbeeld voor Laagraven en Nieuw Wulven. Binnen deze richting is benutten van koppelkansen vanuit bijvoorbeeld waterberging en UPLG een mogelijkheid, maar wordt de initiatie en ontwikkeling door het Recreatieschap of Staatsbosbeheer zelf gedaan.
- II. Recreatie intensiveren waarbij een derde partij de ontwikkeling of het beheer uitvoert. In deze ontwikkelrichting wordt recreatie verder ontwikkeld en daarmee geïntensiveerd. Echter, hier is de ontwikkeling daarvan in handen van een derde partij, denk aan een ondernemer, een gemeente of een andere groen- of natuurorganisatie. Dit geldt bijvoorbeeld voor Oortjespad en plas Eend, waar er concrete plannen voor intensiveren zijn, waarvan investering en beheer door de exploitant wordt opgepakt, of voor Nedereindse Park waar de gemeente de ontwikkeling trekt, en het beheer bij het Recreatieschap blijft.
- III. Recreatie extensiveren en zelf ontwikkelen en beheren. In deze ontwikkelrichting krijgt een gebied een andere balans, waarbij de nadruk minder op recreatie komt te liggen. Recreatie wordt geëxtensiveerd en de inrichting en/of het beheer van de gebieden wordt minder intensief. Recreatieschap Stichtse Groenlanden en/of Staatsbosbeheer realiseren deze ontwikkeling zelf of gezamenlijk, bijvoorbeeld vanuit het beheer. Dit geldt bijvoorbeeld voor delen van 't Waal oost en west.
- IV. Recreatie extensiveren waarbij een derde partij initiatief neemt. In deze ontwikkelrichting komt de nadruk minder te liggen op recreatie, en wordt recreatie geëxtensiveerd. In dit geval ligt de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling en (eventueel) toekomstig beheer bij een andere partij. Het is ook mogelijk dat het eigendom van het gebied bij een andere partij komt (maar dit is geen automatisme). Deze strategie geldt bijvoorbeeld voor De Leyen en Heulse Waard.

Overzicht opgaven en ontwikkelrichting per cluster

In de gebiedspaspoorten hebben we op basis van het overzicht van kansen, knelpunten en opgaven, richtinggevend uitspraken geformuleerd. Hieronder vindt u daarvan een samenvattend overzicht

Cluster	Opgave	Ontwikkelrichting	Samenwerking SBB en SGL
Cluster 1: Utrecht Zuid-Zuidoost	Opvangen van de groeiende recreatiebehoefte, creëren van een betere balans in het cluster en in samenhang met de andere (gemeentelijke) groengebieden. Ontwikkelen van de plannen voor het opvangen van toekomstige vraag, het realiseren van verbindingen en ontwikkelen van identiteit voor gebieden.	Recreatie intensiveren en zelf ontwikkelen	Nauwe samenwerking in ontwikkeling en beheer tussen SGL- en SBB-terreinen. In de samenwerking op korte termijn richten op Groen Groeit Mee en de Bossenstrategie. Het GGM proces loopt door, maar planvorming gaat verder binnen kader GGM KRLL. SGL kan ondersteuning geven aan Staatsbosbeheer bij de exploitatie van de Forten van de NHL.
Cluster 2: Utrecht Noord	Opvangen van de groeiende recreatiebehoefte en realiseren/versnellen plannen en ambities deelgebieden	Voornamelijk recreatie intensiveren en zelf ontwikkelen (m.u.v. de Leyen: extensiveren door derde partij)	Samenwerking tussen SGL en SBB noodzakelijk voor een goede zonering en efficiënt beheer. Intensievere groene recreatie nabij de stad positioneren als beschermende schil tegen de stadsrand. Hier vangen SBB en SGL gezamenlijk de groeiende recreatiebehoefte op.

Cluster 3: Utrecht West	Up-to-date krijgen, houden en eventueel ontwikkelen van het recreatie-aanbod. Doordat deze regio uitgestrekt is, en het areaal beperkt, is het van belang te focussen en allianties te sluiten. Opvangen van de groeiende recreatiebehoefte.	Recreatie intensiveren en zelf en door anderen ontwikkelen	Samenwerking tussen SGL en SBB ligt in dit cluster minder voor de hand (m.u.v. Grutto).
Cluster 4: Utrecht Zuid-Zuidwest	Ontwikkelen van de plannen voor het opvangen van toekomstige vraag vanuit de A12 zone/Groot Merwede en Rijnenburg, het realiseren van verbindingen en ontwikkelen van identiteit voor gebieden. Opvangen van de groeiende recreatiebehoefte.	Recreatie intensiveren en zelf ontwikkelen	Samenwerking tussen SGL en SBB vooral op het verbinden van de Nedereindse Park met de Hollandsche IJssel. SGL kan SBB ondersteunen in de exploitatie van de rode gebieden in de Noordwesthoek.
Cluster 5: Vinkeveense Plassen	Aanbrengen van meer variatie in beheer en uitstraling van de eilanden, versterking van de biodiversiteit en op lange termijn grote financiële opgave in stand houden/herstellen zandeilanden en legakkers. Ontwikkelen van plannen Marickenland en extensiveren van veenweidegebied polder Demmerik.	Recreatie intensiveren en extensiveren en zelf ontwikkelen	Samenwerking tussen SGL en SBB gericht op het laten beleven van de ontginningsgeschiedenis van het gebied. SBB kan SGL helpen de hoge natuurwaarden in de Vinkeveense plassen te behouden en ontwikkelen. SGL kan SBB/gemeente helpen bij de exploitatie van de speelnatuur bij Marickenland.
Cluster 6: Gebieden langs de Lek	Zoneren en beter op elkaar afstemmen van recreatie en natuur.	Recreatie intensiveren en extensiveren en zelf ontwikkelen (m.u.v. Heulse Waard)	Samenwerking gericht op zonering van de recreatie voor optimale beleving en opvang van groeiende recreatiebehoefte en extensivering voor goede bescherming van kwetsbare natuurwaarden.
Cluster 7: Paden en routes	Opvangen van groeiende en veranderende recreatiebehoefte i.r.t. beperkt budget. Verbindingen maken en versterken. Up-to-date houden van de routenetwerken.	Alle vier de richtingen	Samenwerking voor beheer van vrij liggende fiets- en wandelpaden gericht op efficiënt beheer. Samenwerking SBB en SGL met het routebureau voor optimaliseren routenetwerken en integreren SBB routes in de netwerken. SGL is namens deelnemers opdrachtgever van het Routebureau.

Deze ontwikkelrichtingen helpen Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer bij het maken van keuzes en deze uit te leggen binnen de eigen organisaties en aan externen. Hierbij kunnen echter ook andere factoren een rol spelen, zoals lange contracten met exploitanten of gemeenten, waardoor keuzes ook anders kunnen uitvallen.

4. Recreatiezonering

Recreatiezonering is één van de instrumenten om inzicht te creëren in de balans van meer en minder intensieve recreatie. Voor de toekomstvisie 2040 maken we gebruik van recreatiezonering. We benutten hiervoor een aanpak die al eerder voor Staatsbosbeheergebieden is ontwikkeld³.

4.1 Wat is (het doel van) recreatiezonering?

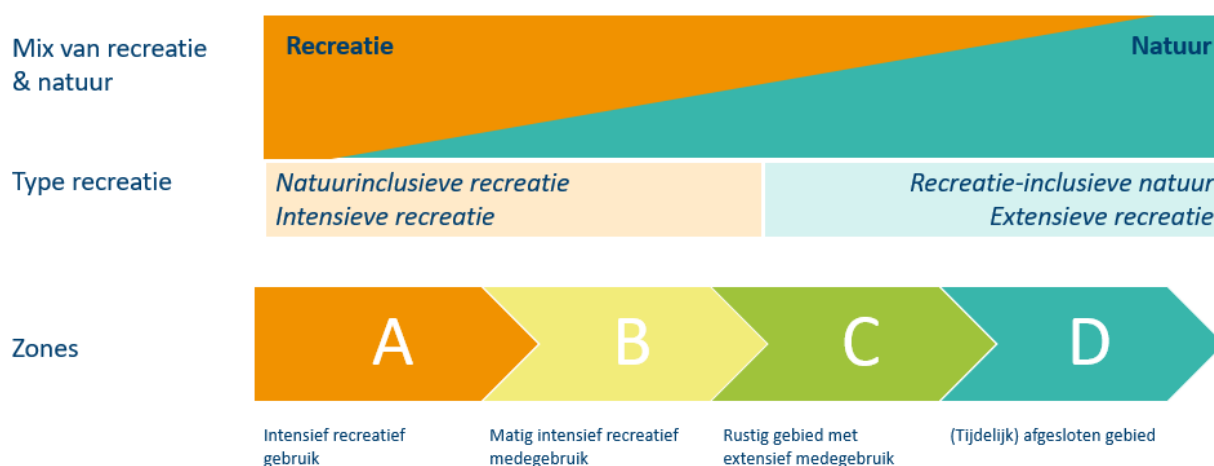
Zonering is een methode die ingezet kan worden om gebieden en routestructuren toekomstbestendig te ontwikkelen en te beheren. Het wordt gebruikt voor het inrichten en beheren van recreatie- en natuurgebieden voor verschillende typen bezoekers, waarbij de unieke kenmerken van het gebied centraal staan. Zonering is een hulpmiddel en geen doel op zichzelf. Recreatiezonering is nodig omdat het steeds drukker wordt in natuurgebieden, en we iedereen een passende beleving willen bieden wanneer zij de natuur in trekken. Maar wel op zo'n manier dat verschillende recreantengroepen elkaar en de natuur in hun waarde laten, en daarmee de verstoring van de natuur te beperken waar dat nodig is. Recreatiezonering helpt bij het krijgen van inzicht en verbeteren van de balans. Het is daardoor van invloed op inrichting en beheer van gebieden. Het helpt daarmee om recreatief gebruik van recreatiegroen en natuur in goede banen te leiden.

Recreatiezonering helpt bij het nadenken over welke recreatievormen, recreatievoorzieningen en activiteiten waar wel en niet passen. Zo kunnen weloverwogen keuzes gemaakt worden ten gunste van recreatie en natuur.

4.2 De vier zones

Een onderdeel van de zoneringsaanpak is het werken met vier verschillende zones waar recreatie en natuur in verschillende verhoudingen 'gemixt' worden. Dit verschilt van een recreatiegerichte aanpak (zone A) tot een natuurgerichte aanpak (zone D). Behalve enkele uitzonderingen is altijd sprake van combinatie van recreatie en natuur. De zone geeft een beeld van (gewenste) inrichting, beheer en gebruik. Het volgende schema en de tabel geven een korte uitleg van de vier zones.

Figuur 4.1 De vier zones van de zonering

³ Zie hiervoor ook deze webpagina: www.staatsbosbeheer.nl/5-vragen-over-zonering.

	Zone A	Zone B	Zone C	Zone D & D*
Karakteristiek	<i>Intensief recreatief gebruik</i>	<i>Matig intensief recreatief gebruik</i>	<i>Rustig gebied met extensief recreatief (mede)gebruik, evt. speciale aandacht voor verstoringgevoelige soorten</i>	<i>Rustgebieden, (tijdelijk) afgesloten gebied ten behoeve van fauna of kwetsbare vegetaties</i>
Inrichting en beheer	Poorten en ontvangstplekken, hoog inrichtingsniveau en intensief beheer	Rustige gebieden met natuur en recreatie. Lager inrichtingsniveau en minder intensief beheer	Stille, ruimte en natuur. Laag inrichtingsniveau en vooral natuurbeheer	In zone D* geen vrije toegang Weinig tot geen recreatievoorzieningen
Ligging	Vaak in directe omgeving woonkernen en hotspots als uitloop van verblijfsrecreatie	Relatief dicht bij kernen en parkeerplaatsen	Veelal op afstand van kernen en parkeerplaatsen	Bescherming van rust van diersoorten of kwetsbare habitattypen
Voorzieningen	Grotere parkeerplaatsen, TOPs, intensief padenpatroon, andere voorzieningen zoals horeca, leisure, zwemplassen, toiletten, picknickbanken	Matig intensief padenpatroon, voorzieningen zoals ligweiden, uitkijkpunt of –toren, kinderroute, blotevoetenpad, enkele bankjes	Extensieve en rustige natuurgerichte recreatie, paden en evt. een vogelkijkscherm	Enkele paden, verder geen recreatievoorzieningen. Eventueel delen of in bepaalde delen van het jaar afgesloten.
Routes	Startpunt van meerdere routes voor verschillende routevormen	Meerdere gemarkeerde routes voor verschillende routevormen	Weinig – geen gemarkeerde routes, wel rustige paden en enkele doorgangsroutes	Enkele wandelpaden, toegang tijdens begeleide excursies

4.3 Huidige situatie zonering en gewenste zonering

In het kader van deze toekomstvisie is voor ieder deelgebied, en voor heldere ruimtelijke eenheden, in kaart gebracht welke zone op dit moment geldt en welke zonering in de toekomst gewenst is.

- De **huidige zonering** wordt bepaald op basis van het inrichtings- en beheerniveau en de intensiteit van gebruik.
- De **gewenste zonering** komt tot stand door te kijken naar kwetsbare natuurwaarden (recreatiegevoelige habitats), verschillende gebruikers en vormen van recreatie, en de ligging nabij woon- en recreatiekernen ten opzichte van andere groen- en natuurgebieden. Nabij een recreatieve hotspot (zone A), liggen idealiter zone B en C gebieden, zodat in kwetsbare gebieden (zone D) minder recreanten komen.

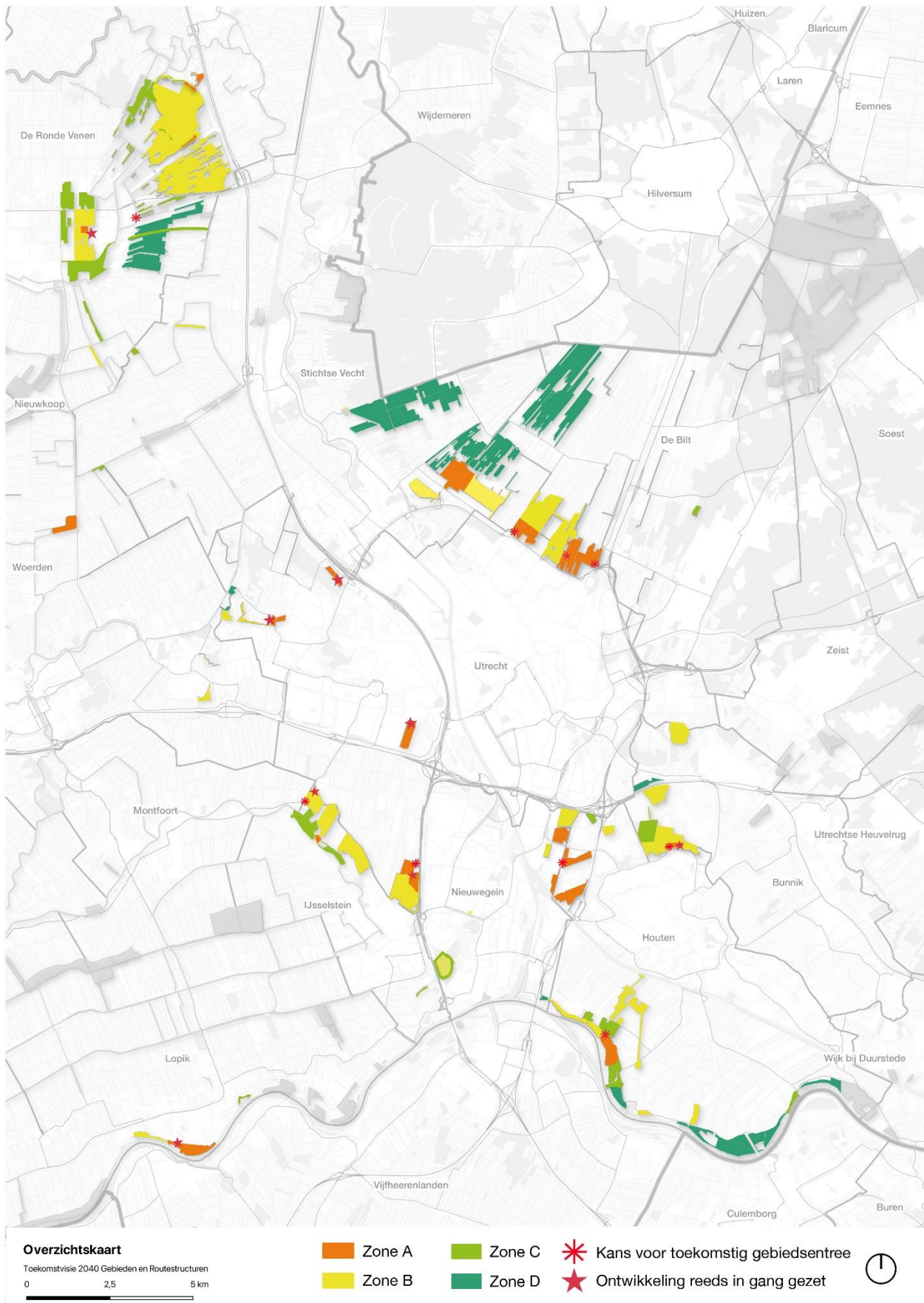
De gewenste zonering is anders dan de huidige zonering. Om meer recreanten te kunnen opvangen zijn meer intensievere gebieden gewenst. Voor andere gebieden is een meer extensiever gebruik voor recreatie logisch, ook vanuit het oogpunt van beheerkosten. Verschillende gebruikers in een gebied, vragen ook om een heldere zonering om mogelijke onderlinge overlast te voorkomen en ieders behoeften te respecteren. Tijdens de derde werkbijeenkomst is het gesprek gevoerd over de gewenste zonering. Figuur 4.2 en bijgevoegde kaarten per cluster (hoofdstuk 5) geeft een overzicht van de gewenste zonering per deelgebied weer met daarbij kansen voor een toekomstige gebiedsentree en ontwikkelingen die reeds in gang zijn gezet (zie voor deze ontwikkelingen de gebiedspaspoorten). In hoofdstuk 5 en in de gebiedspaspoorten is aangegeven waar intensivering of extensivering aan de orde kan zijn, wat vervolgens aanleiding is om de huidige zonering aan te passen.

Goed om te benoemen is het feit dat de huidige en gewenste zonering is gemaakt op basis van de grenzen van de deelgebieden (duidelijke ruimtelijke eenheden). Soms was het mogelijk om binnen een deelgebied op de kaart onderscheid te maken tussen de verschillende zones, maar over het algemeen is

de zonering op een hoog schaalniveau in kaart gebracht. Het aanbrengen van een zonering binnen een specifiek deelgebied, is gewenst wanneer een gebied wordt (her)ingericht of ontwikkeld. Het kan voorkomen dat deze zonering dan ook invloed heeft op het hondenbeleid in een gebied. In aanvulling daarop kan het zijn dat er bepaalde paden tijdens het broedseizoen afgesloten worden, dit is onderdeel van recreatiezonering.

De tabel in bijlage 2 en de tabellen per cluster (hoofdstuk 5) geven de huidige en gewenste zonering weer. In de tabellen zijn een aantal deelgebieden grijs gemarkeerd. Dit zijn deelgebieden die wel zijn meegenomen in de zonering, maar niet in de analyse, gebiedspaspoorten en visie (deze vallen buiten de scope van de initiële opdracht). Gedurende het proces zijn deze gebieden toegevoegd, zodat we een meer complete zonering konden maken.

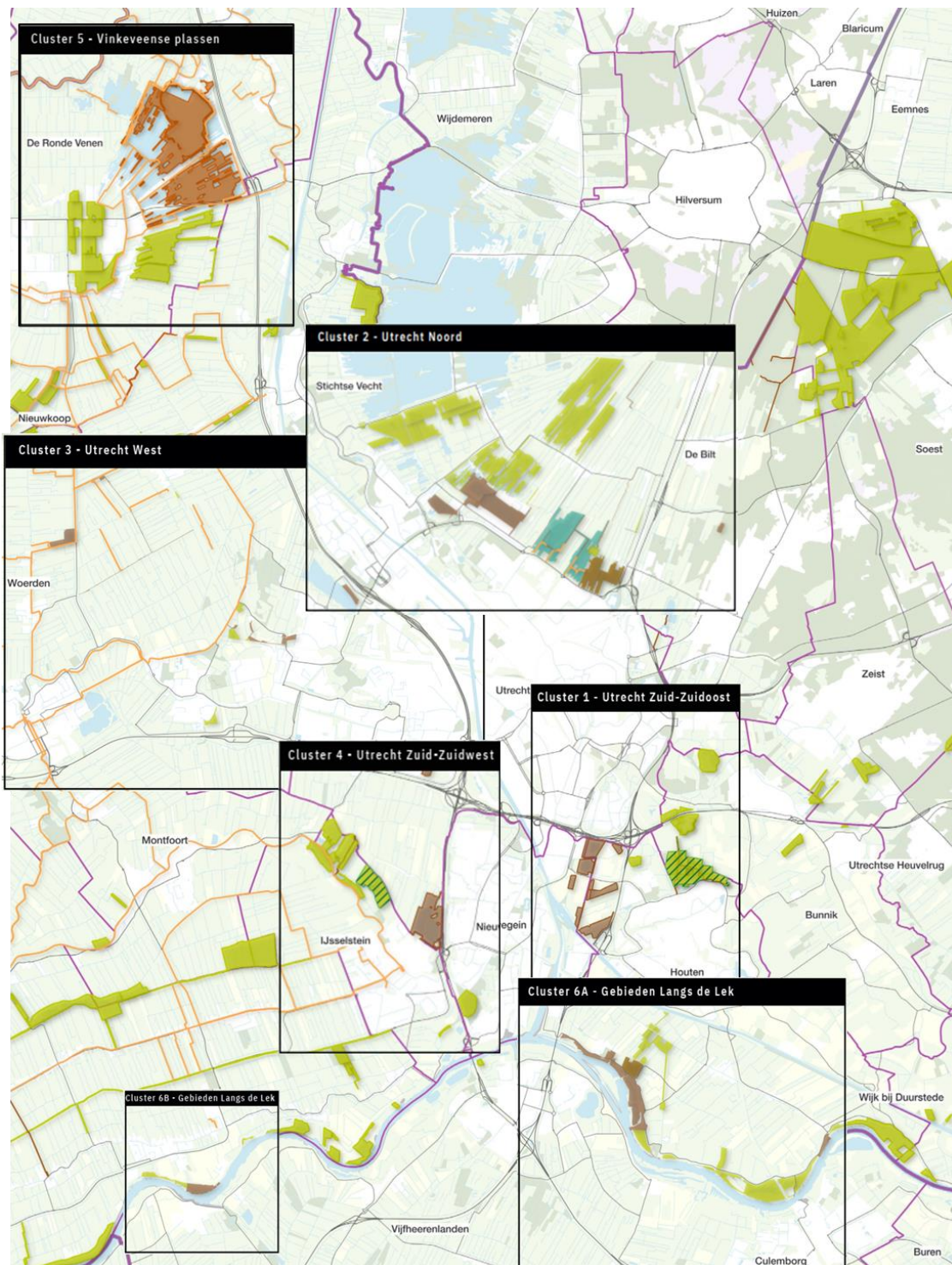
Figuur 4.2 Overzichtskaart gewenste zonerings

5. Uitwerkingen per cluster

Voor de zes verschillende clusters (zie kaart hieronder) en het cluster paden en routes gaan we in op de opgaven, strategie en ontwikkelinrichtingen. We doen hier uitspraken over:

- Zoning en gebiedsentrees
- Identiteit
- Verbindingen
- Biodiversiteit
- Financiële consequenties

5.1 Cluster 1 – Utrecht Zuid-Zuidoost

Opgaven

De belangrijkste opgaven in dit cluster zijn het ontwikkelen van de plannen voor het opvangen van toekomstige vraag (samen met andere stakeholders), het realiseren van verbindingen en ontwikkelen van identiteit voor gebieden.

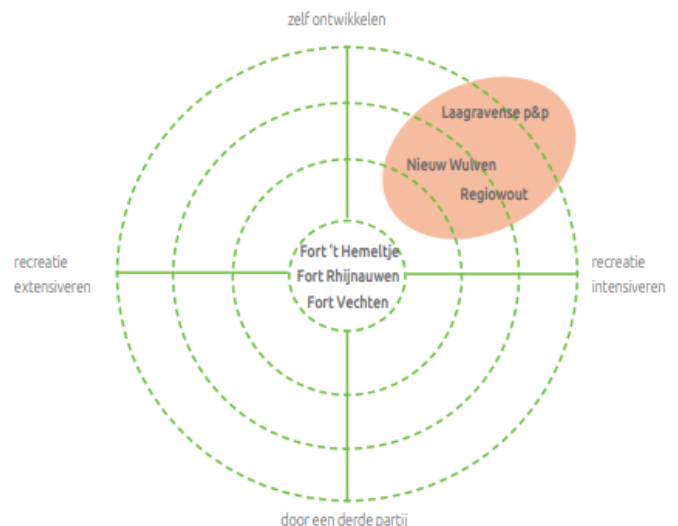
In dit gebied speelt een grote woningbouwopgave, bijvoorbeeld de A12-zone. Hiermee gepaard gaat ook de groeiende behoefte aan ruimte om te recreëren. Specifiek de Laaggravense Plassen en Polder en Regiowout moeten daarom meer voor recreatie benut worden, wat intensivering van inrichting en gebruik betekent. Hierdoor kan de groeiende vraag opgevangen worden, en wordt bijgedragen aan het ontlasten van Amelisweerd (waar het op dit moment vaak te druk is). Hierbij wordt aangesloten op het Groen Groeit Mee planproces Kromme Rijn Linie Landschap. In de visie hebben we hierop geanticipeerd, maar de planvorming is nog in ontwikkeling.

Ook Nieuw Wulven is een belangrijk gebied om meer recreanten op te vangen en de druk op Amelisweerd af te leiden. Door de realisatie van horecagelegenheid “de Wereld van Weelde” zal dit gebied in de toekomst intensiever gebruikt gaan worden.

Voor de Waterlinie-elementen (o.a. de forten 't Hemeltje, Rijnauwen en Vechten) ligt er een opgave om deze onderling beter te verbinden en het verhaal van het Waterlinielandschap beleefbaar te maken.

Strategie

In het schema liggen de gebieden vooral in de rechterbovenhoek, gericht op **intensivering van recreatief gebruik** door Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer gezamenlijk. Dit vergroot de opvangcapaciteit en versterkt de balans. Voor de forten is er geen specifieke strategie. Hier ligt de focus voornamelijk op het versterken van de beleving en onderlinge verbinding.

Ontwikkelrichtingen

Zonering en gebiedsentrees

- Ontwikkel in Heemstede-Noord een nieuwe gebiedsentree voor Laagraven (zie ook vogelvlucht). Indien dit op gebied van het Recreatieschap plaatsvindt, kan dat zorgen voor exploitatie-inkomsten.
- Ontwikkel recreatie in de groengebieden van Laagraven altijd samen met landschappelijke ontwikkelingen zoals natuurinclusieve landbouw en groenblauwe dooradering. Hiermee worden koppelkansen vanuit UPLG en Groen Groeit Mee benut en wordt een gebied toegankelijker en recreatief aantrekkelijker.
- Intensiveer recreatiemogelijkheden bij de Laaggravense noordplas en ontwikkel dit tot een aantrekkelijk landschapspark met ruimte voor biodiversiteit en waterberging.
- Benut het Regiowout voor recreatie door meer voorzieningen en verbindingen (paden en rustplekken) te realiseren naar de omliggende deelgebieden.
- Ontwikkel de recreatievoorzieningen in Nieuw Wulven en ontwikkel dit gebied als entree (lopend project). Deze entree wordt hiermee een intensieve zone. Maak nog meer verbindingen, o.a. naar Fort Vechten (bijv. een boerenlandpad). Overweeg (op termijn) een tweede kleinschalige entree aan de noordzijde van Nieuw Wulven om de verbinding te maken met fort Vechten en mogelijk exploitatie-inkomsten te realiseren. Belangrijk hierbij is om voor de inrichting af te stemmen met de entree aan de zuidkant, om te voorkomen dat deze met elkaar concurreren.

Gebieden	Opp. (ha)	Zonering nu	Zonering gewenst	Toelichting
Laagraven noordplas (SGL)	24,3	C	B	Een intensievere recreatieve inrichting evt. in combinatie met waterberging
Laagraven zuidplas (SGL)	17,3	A		
Regiowout (SGL)	5,7	C	B	Een intensievere recreatieve inrichting
Waijensedijk (SGL)	4,8	C		Kan vanuit exploitatie-oogpunt ook worden afgestoten, maar vanuit GGM-oogpunt niet. Optie is om er een rustpunt van te maken.
Golfclub de Utrechtse (SGL)	32,4	A		
Heemstede Noord (SGL)	19,4	C	A en B	Ontwikkelen gebiedsentree en intensiveren recreatieve inrichting
Nieuw Wulven (SBB)	106,3	B	A rondom paviljoen en speelbos, C in NNN	Nieuw Wulven kan ingezet worden om de druk op Amelisweerd te verlagen door nieuwe recreatieve voorzieningen te realiseren.
Fort 't Hemeltje (SBB)	7,7	B		
Fort Rijnauwen (SBB)	31,3	B		
Fort Vechten (SBB)	38,3	B		

De grijs gemarkeerde gebieden in de tabellen zijn gedurende het proces toegevoegd, zodat we een meer compleet overzicht van oppervlakten en zonering konden maken. Deze zijn geen onderdeel van de gebiedspaspoorten en visie, maar wel meegenomen in de zonering.

Identiteit

- Versterk de identiteit van Laagravense Polder en Plassen: duurzame landbouw, waterberging en cultuurhistorie in combinatie met recreatie en evenementen.
- Verbind de forten en onderdelen van het Waterlinielandschap met elkaar (zie ook vogelvlucht). Benut de forten en het bijbehorende linielandschap voor ontwikkeling van de identiteit (belevingswaarde) van het recreatie-aanbod en als 'stapstenen' in de verbindingen tussen de gebieden in dit cluster. Vertel het verhaal van de Hollandse Waterlinies.
- Vertel het verhaal van de Romeinse Limes in dit gebied.
- Ontwikkel Heemstede Noord met een exploitant.

Verbindingen

- Lobby voor het slechten van de infrastructuur-barrières van de A27 (Houten-Heemstede) en de A12 (Lunetten-Laagraven, Amelisweerd-Fort Vechten en Nieuw-Wulven).
- Lobby voor de verbinding van de forten, Laagraven en Nieuw-Wulven met Lunettenpark en groen-aanbod in Maarschalkerweerd.
- Ondersteun initiatieven voor verbetering van de combinatie groen en recreatie in oost-west richting bij de spoorlijn Houten.

Biodiversiteit

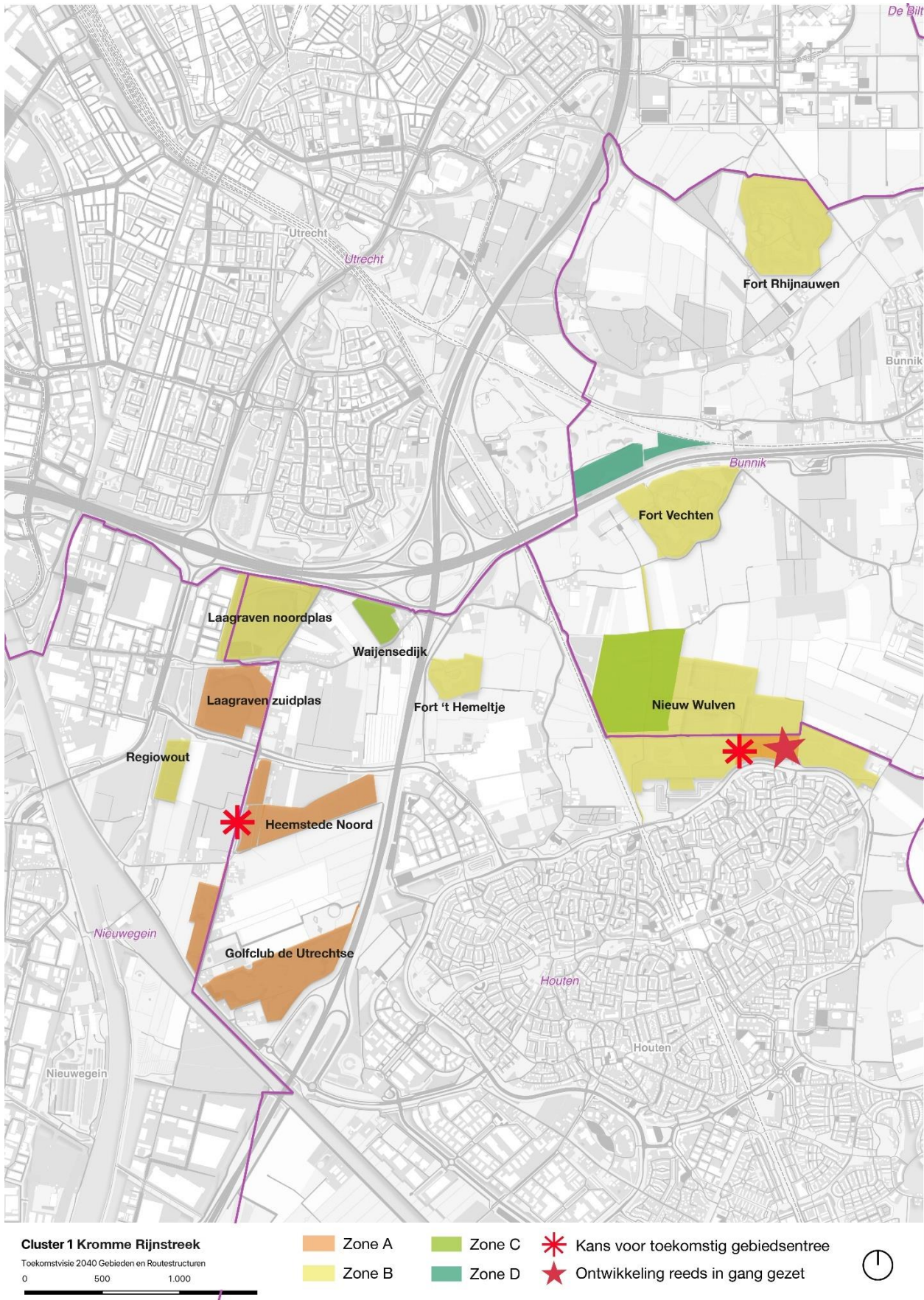
- Versterk Nieuw Wulven als toekomstbestendig bos door aanliggende bosuitbreiding en biedt ruimte voor een piekwaterberging en natuur.
- Versterk de natuur in bestaande en nog in te richten gebieden door inrichting en beheer, bijvoorbeeld door natuurvriendelijke oevers, bos en kruidenrijke graslanden met extensief maaibeheer.

Financiële consequenties

De geadviseerde richtingen gaan gepaard met financiële veranderingen:

- Door agrariërs in te zetten voor beheer in de te ontwikkelen gebieden van Laagraven ontstaat een gevarieerder beeld, en krijgen de boeren in het gebied mogelijkheden voor een nieuw verdienmodel in combinatie met duurzame landbouw. Dit sluit ook goed aan bij de identiteit van het gebied en kan mogelijk besparing opleveren voor het beheer door het Recreatieschap. Denk bijvoorbeeld aan ontwikkeling van voedselbossen en stadslandbouw, passend binnen UPLG.
- Een commerciële exploitatie bij Heemstede Noord en het paviljoen in Nieuw-Wulven zorgt voor exploitatie-inkomsten.
- Maak afspraken over recreatie in combinatie met maatschappelijke of particuliere initiatieven. Dit kan het recreatieve aanbod uitbreiden en mogelijk besparingen opleveren in het beheer door het Recreatieschap of Staatsbosbeheer.
- Maak afspraken met het Waterschap over waterberging om een bijdrage in aanlegkosten en beheerkosten te realiseren.
- Door koppeling van paden met groenblauwe dooradering (in het kader van UPLG) kan een bijdrage aan aanleg, en mogelijk ook voor een deel beheer gerealiseerd worden.

Figuur 5.1 Gewenste zonering cluster 1

Figuur 5.2 Vogelvlucht cluster 1

5.2 Cluster 2 – Utrecht Noord

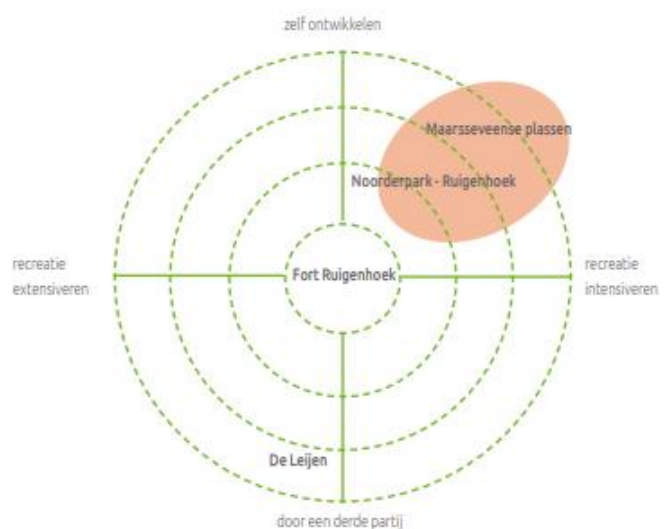
Opgaven

De belangrijkste opgaven in dit gebied zijn het realiseren van de gemaakte plannen voor het opvangen van de toekomstige vraag (samen met andere stakeholders), binnen de (financiële) mogelijkheden.

Vanwege de woningbouwopgave in de omgeving, moeten de gebieden in dit cluster ingezet worden voor intensivering van inrichting en gebruik. Dit geldt vooral voor Maarsseveense Plassen en Noorderpark-Ruigenhoek. Er ligt een opgave om het vrije deel aan de oostzijde van de Maarsseveense Plassen recreatief te versterken om zo meer recreanten te kunnen opvangen. Specifiek voor Noorderpark-Ruigenhoek staan er verschillende ambities en plannen op stapel om het gebied in totaliteit te verbeteren en de toekomstige vraag op te vangen. Bij de Leyen heerst de vraag of er voldoende aanloop is om het gebied verder te ontwikkelen/te intensiveren, daarom is het advies om te kijken of de Leyen geëxtensieerd kan worden. In verband met de groeiende recreatievraag is het belangrijk om dan elders in de omgeving een gebied te intensiveren.

Strategie

In dit cluster geven we prioriteit aan de gebieden waar je kunt **intensiveren** (gezamenlijk door Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer) en waar structurele inkomstenverhoging hand in hand gaat met de unieke kwaliteiten van het linielandschap. In onze visie worden de gebieden in dit cluster meer als één geheel beheerd, wat met name van belang is voor Noorderpark-Ruigenhoek, inclusief Gagelbos en -polder. Dit functioneert door de ogen van de recreant als één gebied.

Ontwikkelrichtingen

Zonering en gebiedsentrees

- Ontwikkel heldere en uitnodigende ingangen (bijvoorbeeld bij Noorderpark-Ruigenhoek en Ruigenhoekse Polder, zie hiervoor ook de vogelvlucht) naar de verschillende gebieden, verbeter de bereikbaarheid (i.v.m. de rondweg) en stimuleer duurzame mobiliteitsvormen.
- Ontwikkel een nieuwe inrichting van het Buitengebied Maarsseveense Plassen (het oostelijke deel) waarmee de verschillende gebruiksgroepen beter over het gebied worden verspreid. Bij Strandbad Maarsseveen (het westelijke deel) zijn ontwikkelmogelijkheden voorzien.
- Pas recreatiezonering toe op de gebieden in Noorderpark-Ruigenhoek en Ruigenhoekse Polder.
- De plannen voor De Leyen komen moeizaam van de grond. De Leyen is een gebied met een gebrek aan attractiewaarde en er komen relatief weinig bezoekers. De focus ligt hier op natuurbeleving en minder voor recreatie. Laat de ontwikkelingsambitie hier los en benut het voor extensieve recreatie. Elders in het cluster kan een ander (minder geïsoleerd gelegen) gebied voor intensievere recreatie benut worden om de groeiende recreatievraag op te vangen.
- Focus in de N2000 gebieden zoals Molenpolder op natuurgerichte ontwikkeling en extensieve recreatie gericht op natuurbeleving vanuit goed ingerichte routes: fysiek afscheiden van functies, veilig en rondgaand. Dat vraagt ruimte en een aanpak over eigendomsgrenzen heen. Zoek de koppeling met groenblauwe dooradering (UPLG).
- Ontwikkel vanuit de recreatiezonering beleid voor bezoek met honden en zorg voor goede inrichting gericht op ruimte en scheiden van functies (dit is een thema dat over alle clusters heen gaat, maar hier nadrukkelijk aan de orde is).

Gebieden	Opp. (ha)	Zonering nu	Zonering gewenst	Toelichting
De Leyen (SGL)	4,0	B	C of D	Extensiveren naar natuur
Ruigenhoekse polder (SGL/SBB)	69,1	A en B	A	Intensiveren
Buitengebied Maarsseveense plassen (SGL)	89,2	B		
Strandbad Maarsseveen (SGL)	30,9	A		
Maarsseveense kleine plas (SGL)	27,4	B		
Fort Ruigenhoek (SBB)	7,9	B		
Noorderpark-Ruigenhoek (SGL/SBB)	165,3	A en B	A	Intensiveren
Molenpolder (SBB)	129,7	D		
Maarsseveense Zodden (SBB)	16,3	D		
Bethunepolder (SBB)	223,4	D		
Fort Tienhoven (SBB)	2,1	B		
Westbroekse Zodden (SBB)	217,3	D		
Kerkeindse polder (SBB)	47,5	D		

De grijs gemarkeerde gebieden in de tabellen zijn gedurende het proces toegevoegd, zodat we een meer compleet overzicht van oppervlakten en zonering konden maken. Deze zijn geen onderdeel van de gebiedspaspoorten en visie, maar wel meegenomen in de zonering.

Identiteit

- Versterk het groenblauwe imago van het gehele Noorderpark-Ruigenhoek. De aanwijzing van een zwemwaterlocatie in de Ruigenhoekse polder past hierbij. Functies die meer verharding en of verdichting van de ondergrond vragen, zijn op lange termijn ongewenst vanwege klimaatverandering.
- Benut de forten en het bijbehorende Waterlinielandschap voor ontwikkeling van de identiteit (belevingswaarde van de cultuur en evenementen) van het recreatie-aanbod.

Verbindingen

- Optimaliseer de bestaande recreatieve verbinding tussen Fort Blauwkapel en de Maarsseveense Plassen door nieuwe (vrij liggende) fiets- en wandelpaden aan te leggen, die de nieuwe recreatieve ruggengraat vormt (zie vogelvlucht).
- Investeer in een fijnmaziger wandelnetwerk om meer bezoekers op te vangen (onder meer enkele oost-west verbindingen in Noorderpark-Ruigenhoek).
- Versterk de (recreatieve) verbindingen tussen gebieden en met de steden door te zorgen voor veilige, rondgaande en goed ingerichte paden en routes over eigendomsgrenzen heen.

Biodiversiteit

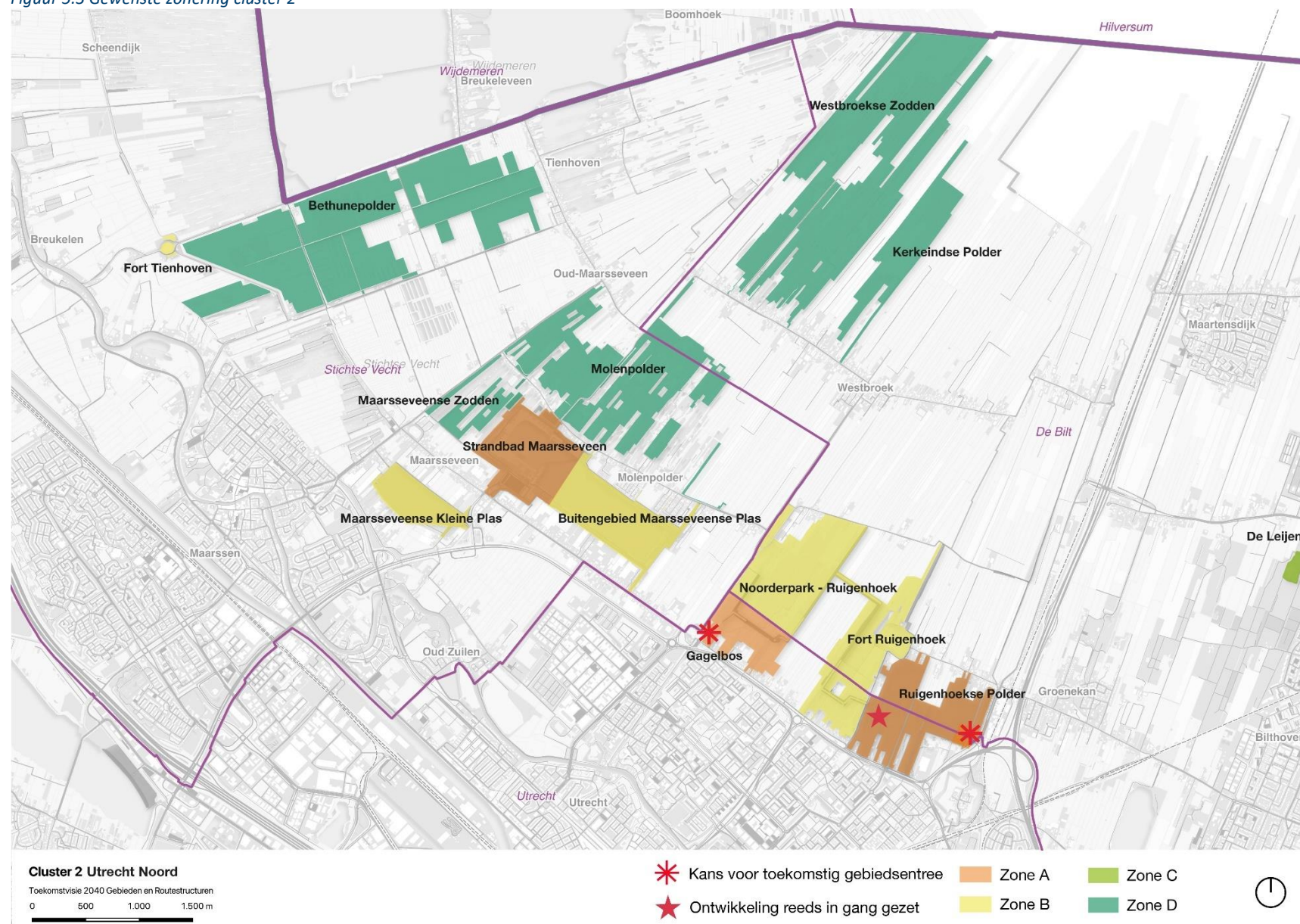
- Investeer in de groenblauwe dooradering van het cluster als motor voor natuur en recreatie in de gebieden.
- Behoud een open (recreatieve) inrichting tussen de verschillende recreatieve deelgebieden (bijv. extensieve graslanden met paden). Ze zorgen voor landschappelijke variatie en vormen waardevolle doorkijkjes tussen stad en land.

Financiële consequenties

De geadviseerde richtingen gaan gepaard met financiële veranderingen:

- Het harmoniseren van het beheer van verschillende gebieden in Noorderpark-Ruigenhoek (Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer) kan leiden tot efficiënter gebruik van middelen. Het behoud van inkomsten uit verschillende exploitatievormen (zoals evenementen) blijft essentieel bij het ontstaan van nieuwe natuurwaarden.
- Het uitwerken van zonering en samenhangend beheer van de gebieden kan uniformiteit bevorderen en bijdragen aan structurele kostenbesparingen.
- Extensiveren van de Leyen resulteert in een bescheiden kostenbesparing. Intensivering van andere delen van het cluster (zwemwaterlocatie Noorderpark-Ruigenhoek, nieuwe recreatieve ontwikkeling buitengebied Maarsseveen, etc.) zorgt voor een structurele kostenverhoging.
- De commerciële ontwikkeling bij de zuidelijke entree van Strandbad Maarsseveen draagt bij aan een jaarrond aantrekkelijk gebied met structurele inkomsten.
- Aanwijzing van een eventuele zwemwaterlocatie bij Noorderpark-Ruigenhoek zal substantiële beheerkosten met zich meebrengen. Mogelijk kan daarbij ook een exploitatie gerealiseerd worden.

Figuur 5.3 Gewenste zonering cluster 2

Figuur 5.4 Vogelvlucht cluster 2

5.3 Cluster 3 – Utrecht West

Opgaven

De belangrijkste opgaven in dit cluster zijn het up-to-date krijgen, houden en ontwikkelen van recreatie-aanbod. Doordat deze regio uitgestrekt is en het areaal beperkt, is het van belang te focussen en allianties te sluiten. Ook in dit cluster speelt de opgave van een groeiende vraag naar recreatieruimte. Strijkviertel, Oortjespad (en plas Eend) en Haarrijnse Plas liggen verspreid van elkaar, maar hebben potentie om te fungeren als kerngebieden om aan de recreatievraag te voldoen. Tegelijkertijd zijn er een aantal gebieden die onbeduidende functies hebben en geïsoleerd liggen. Om focus aan te brengen kan bij deze gebieden ingezet worden op extensieve recreatie of eventuele afstoting. In dit cluster ligt er dus een opgave om enerzijds de intensiveren en anderzijds te extensiveren.

Strategie

In dit cluster ligt de prioriteit op **intensiveren**, waarbij verschillende manieren van uitvoering toegepast worden. De focus ligt op het intensiveren van de gebieden Strijkviertel, Oortjespad (en plas Eend) en Haarrijnse plas (door Stichtse Groenlanden) zodat drie kerngebieden in de regio ontstaan. We adviseren deelgebied Hampoort te intensiveren in samenwerking met Natuurmonumenten en bij Grutto in te zetten op extensivering of het gebied te transformeren/af te stoten.

Ontwikkelrichtingen

Zonering en gebiedsentrees

- Bij intensivering van Strijkviertel is het belangrijk om te kiezen voor een integrale benadering in samenhang met de stedelijke ontwikkeling en omgeving. Recent is de beoogde exploitant voor de ontwikkeling afgehaakt. Toch is het vanwege de (strategisch belangrijke) zwemwaterfunctie van belang dit gebied te behouden en voor recreatie te intensiveren. Zwemwater is een expertise van Stichtse Groenlanden, en daarom is het van belang dat zij nauw betrokken blijven bij dit gebied.
- Zet voor het gebied Oortjespad (en plas Eend) in op recreatieve ontwikkeling waarin het volledige gebied (zwemplas tot en met kinderboerderij) een heldere zonering krijgt met horeca en recreatief programma. Door de publieke bijdrage komt de investering en beheer bij de exploitant te liggen. Zet ook in op een betere aanhechting met het omliggende landschap.
- Het (kleine) deelgebied Grutto kan geëxtensiveerd worden. Inrichting en beheer kunnen meer in lijn worden gebracht met dat van de (Staatsbosbeheer) natuurgebieden in de omgeving. Er is in dit gebied (volgens het omgevingsplan) de bouw van een kleine horecalocatie toegestaan. Verken samen met de gemeente de mogelijkheden om deze 'bouwclaim' eraf te halen en eventueel elders een ontwikkeling mogelijk te maken (op een meer logische plek).
- Bij de Hampoort is een ontwikkeling voorzien waardoor dit gebied naar recreatiezone A transformeert.

Gebieden	Opp. (ha)	Zonering nu	Zonering gewenst	Toelichting
Strijkviertel (SGL)	20,2	B	A	Intensiveren in samenhang met stedelijke ontwikkeling in omgeving
Haarrijnse Plas (SGL)	8,5	A		
Hampoort (SGL)	6,0	B	A	Hampoort kan intensiever ingericht worden voor recreatie, en meegaan in

			de gebiedsontwikkeling rond Haarzuilens (Natuurmonumenten).
De Bijleveld (SBB)	16,4	B en D	
Oortjespad en plas Eend (SGL)	19,5	A	Dit gebied zal nog intensiever worden door investering van exploitant
Grutto (SGL)	2,6	B	C Grutto komt in aanmerking voor extensivering, waardoor zone C beter passend is.

De grijs gemarkeerde gebieden in de tabellen zijn gedurende het proces toegevoegd, zodat we een meer compleet overzicht van oppervlakten en zonering konden maken. Deze zijn geen onderdeel van de gebiedspaspoorten en visie, maar wel meegenomen in de zonering.

Identiteit

- Voor Hampoort geldt een gebrek aan samenhang en programma en de huidige functie en inrichting sluiten niet aan op de potentie van het gebied. Ontwikkel het gebied in samenhang met andere gebiedsprocessen en overweeg overname door een derde partij om ontwikkeling en beheer te optimaliseren. Laat Hampoort meegaan in de gebiedsontwikkeling rond Haarzuilens. Ontwikkel fiets-, wandel-, en kanoverbindingen in nauwe samenhang met het gebiedsproces van Natuurmonumenten. Overweeg overname van het gebied door Natuurmonumenten om de ontwikkeling te versnellen en toekomstig beheer effectiever te maken.

Verbindingen

- Overweeg de instandhouding van de fietsroute Hollandsche Kade tussen Kamerik-Maarssen en Kockengen. Deze is door de laagveenproblematiek niet toekomstbestendig.
- Ontwikkel verbindingen in combinatie met groenblauwe dooradering (sluit aan op UPLG). Overweeg of het ontwikkelen en beheren van de verbindingen door een derde partij gedaan kan worden, gezien de structurele beheerlasten die het met zich meebrengt.

Biodiversiteit

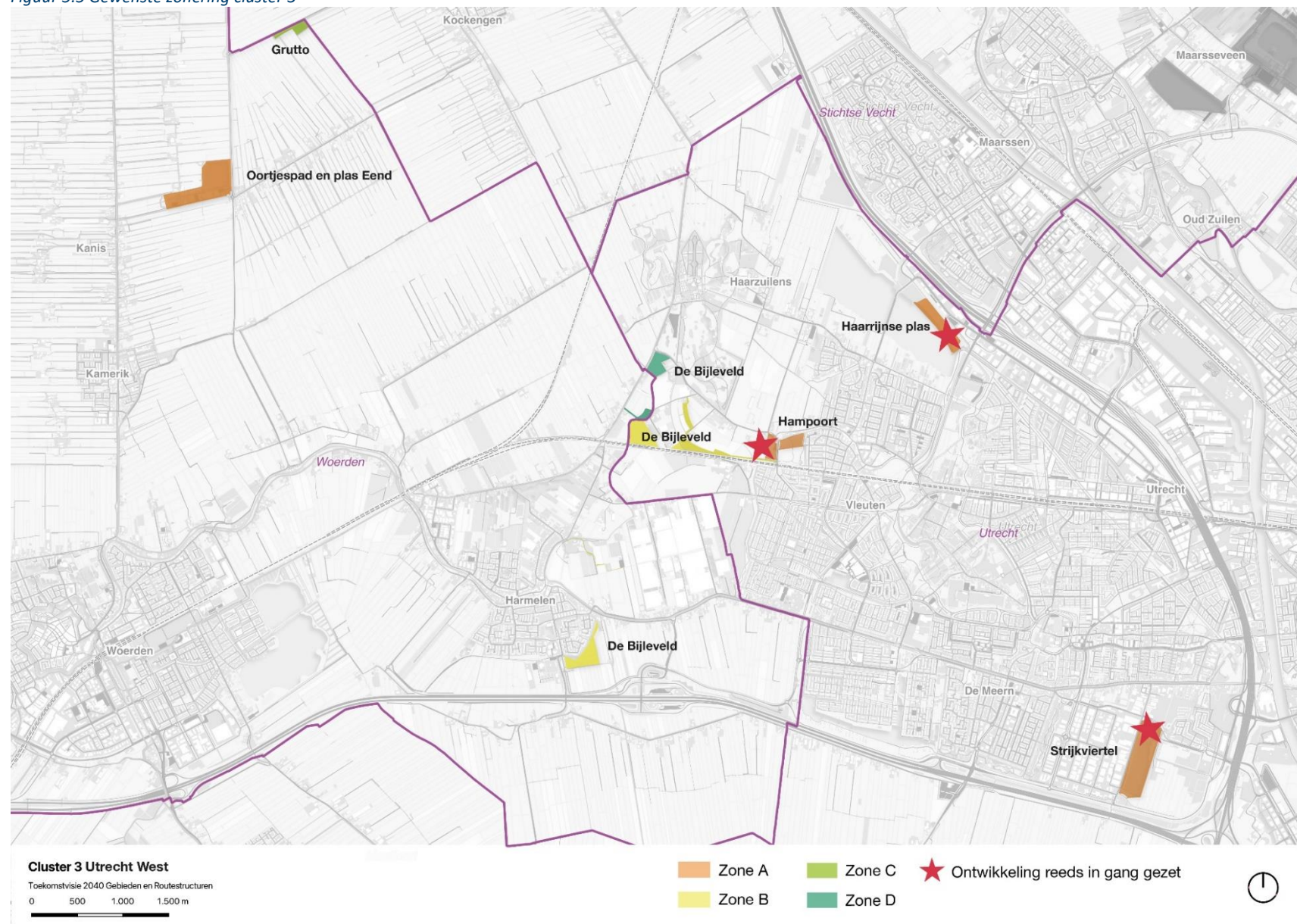
- Verbeter de zwemwaterkwaliteit en de ecologische potentie van de plas van Strijkviertel.
- Herstel en realiseer bij de ontwikkeling van Hampoort de ecologische waarden door herstel van de beekloop en ontwikkeling van hooilanden.

Financiële consequenties

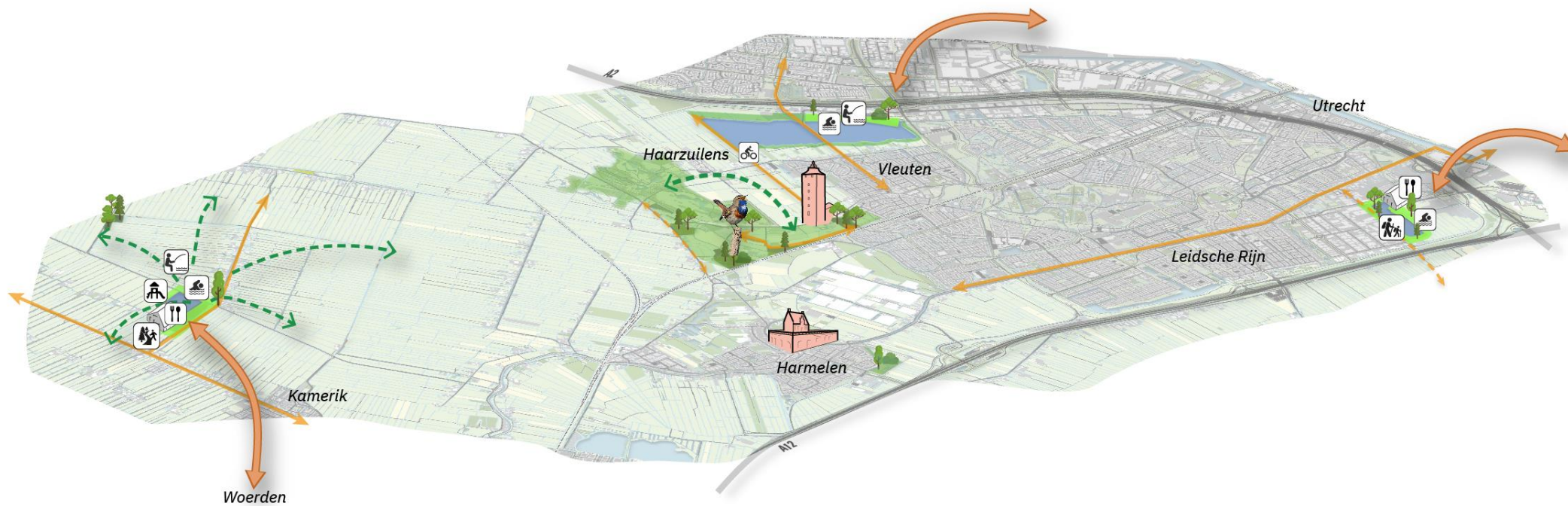
De geadviseerde richtingen gaan gepaard met financiële veranderingen. Deze consequenties zijn als volgt:

- Het extensiveren van recreatiegebied Grutto levert een kostenbesparing op. Deze middelen kunnen ingezet worden bij intensivering van andere gebieden in het cluster.
- Het ontwikkelen van Hampoort in samenhang met de ontwikkelingen door Natuurmonumenten draagt bij aan een efficiënter proces en lagere ontwikkelkosten. Eventueel kan Natuurmonumenten het beheer overnemen, als dat voor synergie zorgt. De beheerkosten worden door intensievere inrichting van dit gebied wel hoger.
- De ontwikkelingen bij Strijkviertel kunnen exploitatie-inkomsten genereren, waardoor een intensievere inrichting van het gebied mogelijk is.

Figuur 5.5 Gewenste zonering cluster 3

Figuur 5.6 Vogelvlucht cluster 3

5.4 Cluster 4 – Utrecht Zuid-Zuidwest

Opgaven

In dit cluster spelen de volgende belangrijke opgaven:

- Het ontwikkelen van de plannen voor het opvangen van huidige en toekomstige vraag (onder meer de ca. 25.000 geplande woningen bij Rijnenburg), samen met andere stakeholders.
- Het realiseren van verbindingen tussen gebieden (b.v. verbinding Rijnenburg-IJsselstein en vanaf Nieuwegein naar de deelgebieden).
- Ontwikkeling van identiteit voor de deelgebieden Nedereindse Park en Plas, IJsselbos en IJsselsteinse bos. In deze deelgebieden is meer beleving gewenst, omdat ze op dit moment wat onbeduidend zijn en een focus missen.
- Voor Rijnenburg is dit jaar (2024) de programmatische verkenning vastgesteld, voor Nedereindse Park en Plas wordt een toekomstbeeld opgesteld en de Hollandsche IJssel is een voorbeeldgebied in Groen Groeit Mee.

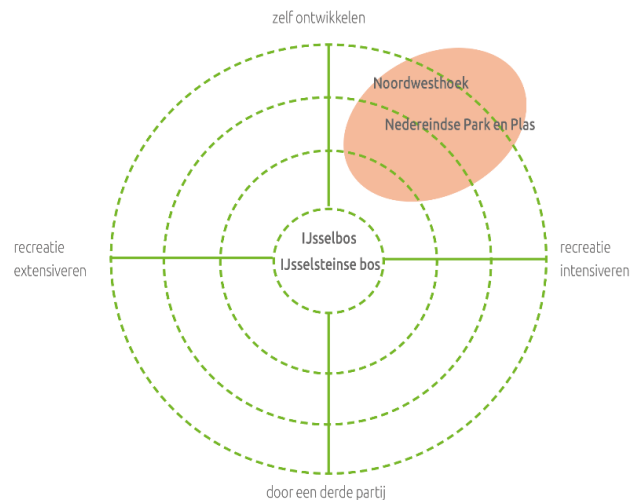
Strategie

In dit schema liggen de gebieden vooral in de rechterbovenhoek, het **intensiveren van het recreatief gebruik** door Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer gezamenlijk. Daarbij is het van belang om in te spelen op de verschillende transitieopgaven: stedelijke ontwikkelingen in de omgeving, dijkversterking, energietransitie, waterberging en landbouwtransitie.

Ontwikkelrichtingen

Zonering en gebiedsentrees

- Ontwikkel in het gebied rondom de Noordwesthoek een nieuwe gebiedsentree (zie vogelvlucht), met daarbij (commerciële) voorzieningen.
- De Noordwesthoek is nu nog landbouwgebied en wordt een gebied voor intensieve recreatie. Het is daarom nu nog zone C, maar in de toekomst wordt dit B en delen A. De ruimtelijke verdeling wordt duidelijk als de plannen uitgewerkt worden.
- De noordelijke zone van Nedereindse Park en Plas wordt beschouwd als uitlooptgebied van Rijnenburg voor de toenemende vraag naar recreatieruimte. De zonering wijzigt deels naar zone A met een meer recreatief intensief gebruik (na 2035). Op de zoneringskaart is zone B aangegeven voor de toekomst, maar de delen A en C zijn nog niet aan te geven op kaart omdat de plannen niet in detail zijn uitgewerkt.
- Het rivierbed van de Hollandsche IJssel is een belangrijke plek voor natuur en waterberging. Er is behoefte aan het ontwikkelen van een nieuwe (natuurlijke) zwemwaterlocatie. Onderzoek daarvoor de mogelijkheden om te voorzien in een behoefte aan recreatie in het groen.
- Ook in dit cluster is een recreatiezonering op een lager schaalniveau nodig dan nu is ingetekend. Dit in verband met de noodzaak tot het scheiden van recreatiestromen (wandelen en fietsen), scheiden van functies (natuur en recreatie), het beheer van de paden, veiligheid, et cetera.

Gebieden	Opp. (ha)	Zonering nu	Zonering gewenst	Toelichting
IJsselbos (SBB)	26,6	B en C		
IJsseloevers (SBB)	1,9	C		
Nedereindse Park en Plas (SGL)	84,6	A en B		Met name de noordelijke zone wordt A door intensivering
IJsselsteinse bos zuid (SBB)	24,7	B		
IJsselsteinse bos noord (SBB)	23,3	B		
Noordwesthoek Hollandsche IJssel (SGL)	56,8	C	B en delen A	Dit gebied wordt ontwikkeld als intensief recreatiegebied
IJsseldijk noord (SBB)	10,0	C		
IJsseldijk zuid (SBB)	22,0	C		
Uiterwaarden (SBB)	11,6	C		

De grijs gemarkeerde gebieden in de tabellen zijn gedurende het proces toegevoegd, zodat we een meer compleet overzicht van oppervlakten en zonering konden maken. Deze zijn geen onderdeel van de gebiedspaspoorten en visie, maar wel meegenomen in de zonering.

Identiteit

- Om identiteit toe te voegen aan de Nedereindse Park en Plas wordt de plas ontwikkeld als fiets- en wandelgebied met verschillende voorzieningen, met een focus op sport en spel. Het ontwikkelen van kunst of een andere blikvanger, en verbetering van de biodiversiteit dragen in dit deelgebied bij aan het verbeteren van de beleving en identiteit.
- Versterk de gebiedsidentiteiten en beleving door deze te koppelen aan het nabije landschap; het rivierlandschap van de Lek, de stroomruggen van de Hollandsche IJssel en het agrarische veenweidelandschap.

Verbindingen

- Zet de Hollandsche IJssel in als recreatieve, doorlopende structuur door het jaagpad verder uit te breiden als wandelpad (zie hiervoor ook de vogelvlucht).
- Ontwikkel de IJsselwetering/Marrepad als heldere fietsverbinding tussen de verschillende deelgebieden.
- Zorg voor fijnmazige noord-zuid en zuid-noord verbindingen voor de fietser en wandelaar tussen de Hollandsche IJssel en Rijnenburg. Dit sluit aan op de (nog te ontwikkelen) groenstructuren van Lopikerwaard.

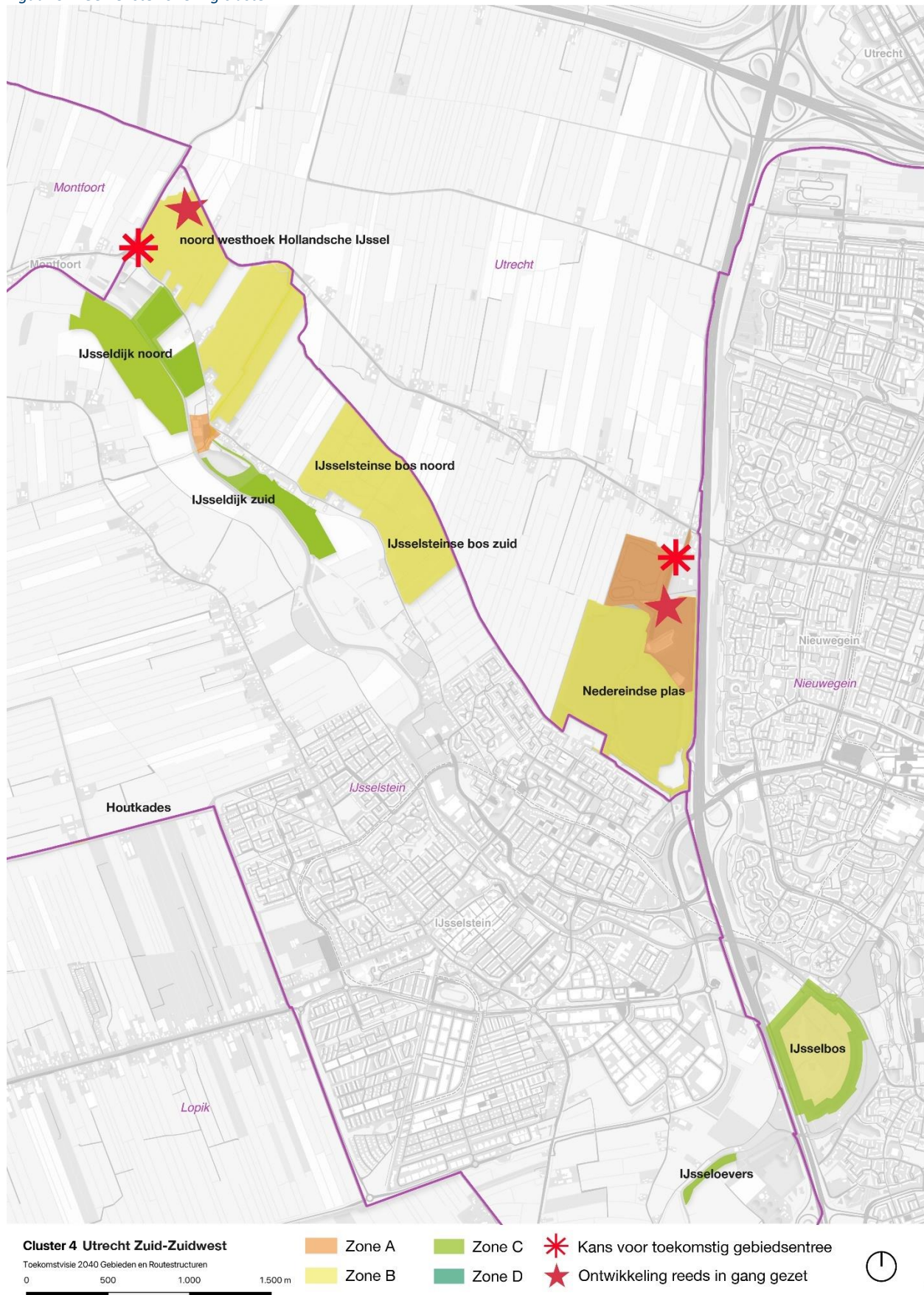
Biodiversiteit

- Ontwikkel het IJsselbos als waardevolle ecologische stapsteen tussen Park Oudegein en de uiterwaarden- en riviernatuur van de Lek, en behoud het daarmee als extensief natuurgebied.
- Zet in op versterking van de biodiversiteit rondom de Nedereindse plas.
- Maak verbindingen en versterk deze door groenblauwe dooradering en stapstenen aan te leggen tussen de verschillende deelgebieden, met de Hollandsche IJssel als verbindingsas.
- Maak en versterk ecologische en landschappelijke verbindingen tussen het gebied van de Hollandsche IJssel en de omgeving: zoals de oeverwallen Rijnenburg en de Lopikerwaard met houtwallen en eendenkooien.
- Zet in op de ontwikkeling en inrichting van de uiterwaarden Hollandsche IJssel. Hier ligt NNN-gebied, en er zijn kansen om dit uit te breiden naar naastliggende gebieden.

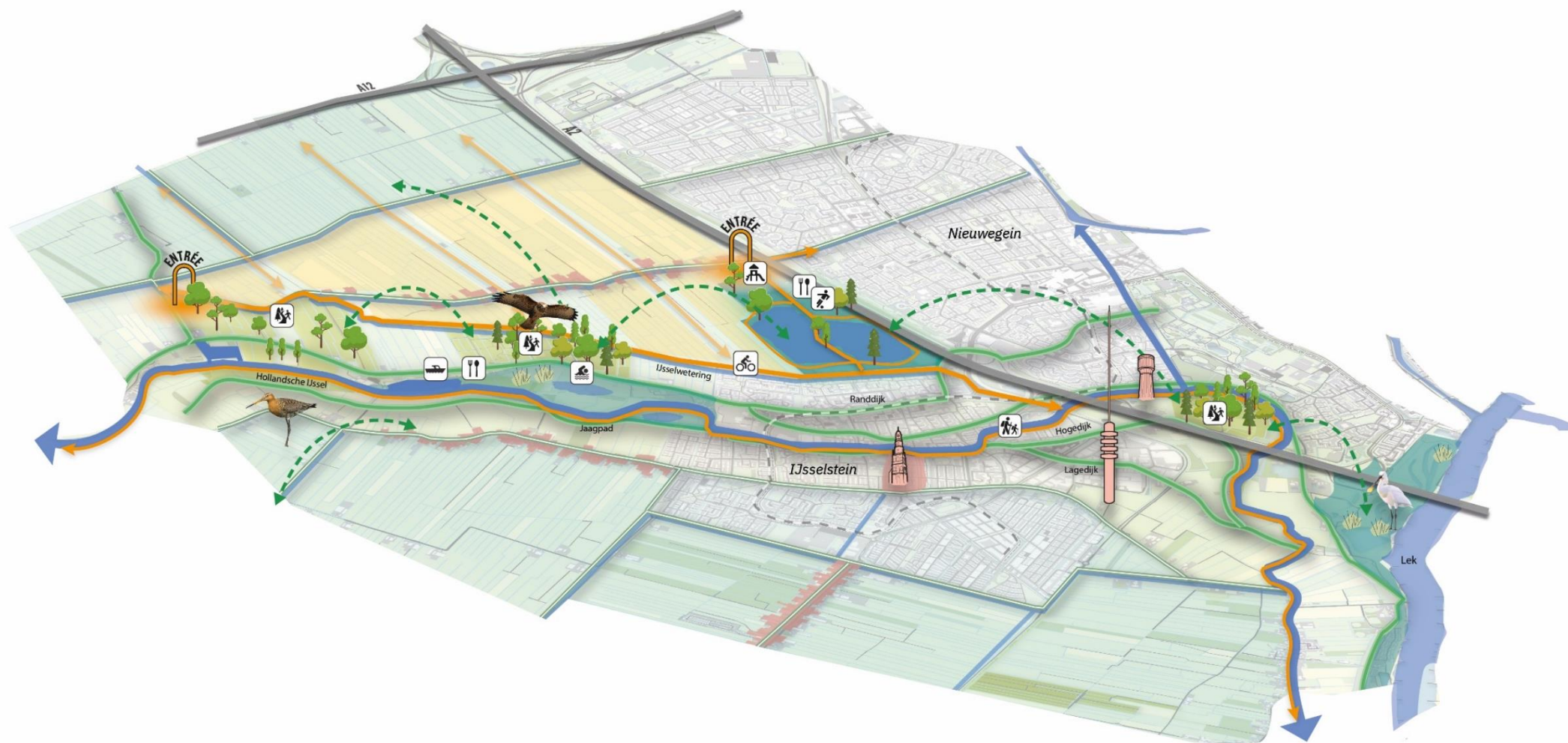
Financiële consequenties

- Intensiveren van recreatieve inrichting (Noordwesthoek, Nedereindse Park en Plas) zorgt voor een intensiever beheer, en daardoor door hogere jaarlijkse beheerkosten.
- Ook het realiseren van nieuwe verbindingen vraagt investeringen, en heeft beheerconsequenties.
- Het toevoegen van commerciële exploitaties bij het Nedereindse Park en Plas en de Noordwesthoek zorgen voor inkomsten.
- Het combineren van recreatie met duurzame landbouw (zoals een toegankelijk voedselbos) en het aangaan van samenwerkingen met maatschappelijke of particuliere initiatieven die een rol kunnen spelen in uitvoering, kan bijdragen aan lagere beheerkosten voor Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer. Tegelijkertijd kan dit leiden tot een intensiever en meer gewenst gebruik van het gebied.
- Er moeten afspraken gemaakt worden met het Waterschap over waterberging en aanleg van natuurvriendelijke oevers. Dit kan namelijk resulteren in een bijdrage in aanlegkosten en mogelijk een bijdrage in de beheerkosten.
- Door koppeling van paden met groenblauwe dooradering (in kader van UPLG) kan een bijdrage aan aanleg, en mogelijk ook voor een deel beheer gerealiseerd worden.

Figuur 5.7 Gewenste zonering cluster 4

Figuur 5.8 Vogelvlucht cluster 4

5.5 Cluster 5 – Vinkeveense Plassen

Opgaven

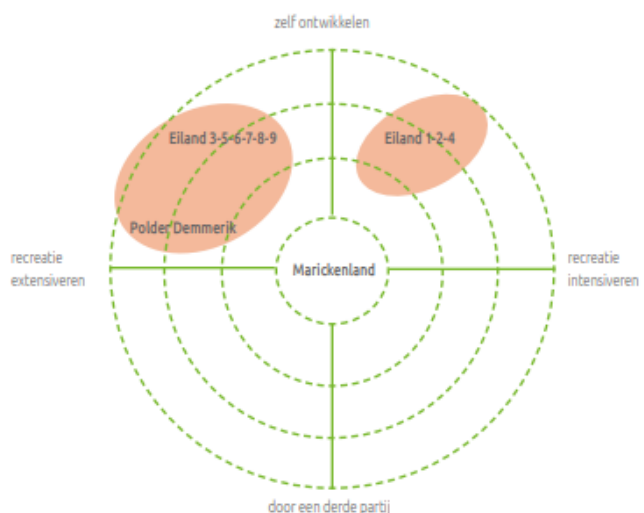
In dit cluster is het ten eerste belangrijk om de bestaande plannen voor eilanden 1 en 4 en Marickenland te realiseren. Daarnaast spelen er nog een aantal opgaven op de eilanden:

- Het aanbrengen van meer variatie in beheer en uitstraling van de eilanden. Elk eiland heeft zijn eigen functie en gebruik, maar er is onderling niet altijd een juiste samenhang hierin. Door in te zetten op meer variatie en het creëren van balans tussen intensivering en extensivering is het mogelijk recreanten te spreiden.
- De lange termijn financiële opgave voor dit gebied is groot, vanwege de (toegenomen) kosten om de oeverconstructies van de legakkers en eilanden te herstellen. Dit is een belangrijke opgave om rekening mee te houden in de begroting.

Bij polder Demmerik ligt de opgave om het veenweidelandschap te behouden en door te ontwikkelen als weidevogelgebied en locatie voor natuurinclusieve landbouw. Recreatie heeft hier een zeer extensief karakter.

Strategie

In dit cluster richt de strategie zich op een combinatie van **intensiveren en extensiveren**, afhankelijk van het deelgebied waar we het over hebben. Vanwege de diversiteit van de deelgebieden en de omvang van dit cluster is het aanwijzen van één passende strategie lastig. In potentie is er namelijk een logische zonering in dit cluster aanwezig. Zo zijn er in de Vinkeveense Plassen enkele eilanden die recreatief intensief worden gebruikt, en een aantal eilanden die extensiever worden gebruikt. Intensivering en extensivering wordt in dat geval door Stichtse Groenlanden gedaan. Daarnaast is Polder Demmerik vanwege de natuurwaarden vooral geschikt voor extensieve recreatie, en in Marickenland zijn er in de toekomstplannen voorzieningen voor meer intensieve recreatie voorzien (door Staatsbosbeheer).

Ontwikkelrichtingen

Zonering en gebiedsentrees

- Het uitvoeren van bestaande plannen voor eilanden 1 en 4 (uit de pijlers 'basis op orde' en 'recreatief investeren' van de handelingsperspectieven): o.a. uitbreiding horeca eiland 1 en multifunctioneel gebouw eiland 4. Dit zorgt voor het intensiveren van het recreatief gebruik en de voorzieningen met commerciële exploitaties, en versterkt de jaarrond mogelijkheden. Hier hoort ook bij het verbeteren van de entrees (o.a. verbeteren zichtbaarheid en vindbaarheid Winkelpolder) in combinatie met langjarig onderhoud.
- In aanvulling hierop is het advies om in te zetten op het versterken van de aantrekkingskracht van eiland 2, zodat de bezoekers die nu vooral gebruik maken van eiland 1 beter worden gespreid. Dit zorgt voor het beter managen van de bezoekersstromen op eiland 1.
- De eilanden 6, 7 en 9 lenen zich juist beter voor een meer natuurlijk (extensiever) beheer. Zet daar op in om bij te dragen aan differentiatie. Eiland 9 is specifiek een locatie voor groepskamperen en mogelijke locatie voor de scouting. Daarom extensiever beheer, maar behoud inrichting.
- Voor Marickenland is beoogd de weidegronden om te zetten naar natuurgebied, waarmee o.a. meer ruimte geboden kan worden aan waterberging. Nadat deze ontwikkelingen hebben plaatsgevonden zal de zonering veranderen naar A, B en C, afhankelijk van de plek binnen Marickenland. Zet bij de

ontwikkeling van Marickenland in op vernatting door het realiseren van moerasblokken, (moeras)natuur en (matig)intensieve recreatie, gericht op bezoekers die op zoek zijn naar avontuur en natuur.

- Behoud Polder Demmerik als weidevogelgebied met agrarisch natuurbeheer, en een extensieve recreatieve invulling gericht op wandelen. Minimaliseer hiermee ook de natuurverstoring bij het Bellopad.
- Verken de mogelijkheid voor één gebiedsentree naar de Vinkeveense Plassen, Marickenland en polder Demmerik (zie vogelvlucht) met onder meer informatievoorziening, bewegwijzering en als startpunt van wandel- en fietsroutes.

Gebieden	Opp. (ha)	Zonering nu	Zonering gewenst	Toelichting
Winkelpolder (SGL)	4,6	A		
Noordplas (SGL)	271,7	A, B en C		
Zuidplas (SGL)	198,2	B		
Kleine plas (SGL)	8,6	C		
Eiland 1 (SGL)	2,0	A		
Eiland 2 (SGL)	3,3	B en C	B	Intensiever inrichten voor recreatie
Eiland 3 (SGL)	2,8	B		
Eiland 4 (SGL)	2,3	A		
Eiland 5 (SGL)	1,9	B		
Eiland 6 (SGL)	0,5	C		Natuurlijk (extensiever) beheer en inrichting voortzetten
Eiland 7 (SGL)	0,9	B	C	Natuurlijk (extensiever) beheer en inrichting
Eiland 8 (SGL)	4,4	B		
Eiland 9 (SGL)	3,1	B	C	Natuurlijk (extensiever) beheer
Eiland 10-13 (SGL)	1,7	C		
Marickenland (SBB)	197,0	C	A, B en C	Intensiever inrichten voor recreatie
Polder Demmerik (SBB)	160,5	C en D		
De Gagels (SBB)	12,6	B en C		
Kockengen (SBB)	32,0	B en C		
Angsteltkade (SBB)	1,9	C		
Nieuwer Ter Aa (SBB)	5,9	C		

De grijs gemarkeerde gebieden in de tabellen zijn gedurende het proces toegevoegd, zodat we een meer compleet overzicht van oppervlakten en zonering konden maken. Deze zijn geen onderdeel van de gebiedspaspoorten en visie, maar wel meegenomen in de zonering.

Identiteit

- Vertel het verhaal van de Hollandse Waterlinies (forten en werking verdedigingsstelsel) in dit cluster. De aanwezigheid van deze elementen zijn uniek en bieden daardoor kansen om bij te dragen aan een meer onderscheidende identiteit. Dit sluit ook aan op de visie recreatie en toerisme van gemeente De Ronde Venen (ligt nog voor ter vaststelling).
- Hetzelfde geldt voor het vertellen van het verhaal van vervening en het unieke karakter en de geschiedenis van de legakkers in de Vinkeveense Plassen.
- Verbeter de (zicht)relatie tussen land en water rond de Vinkeveense Plassen, bijvoorbeeld door het introduceren van een watertaxi die land- en waterroutes met elkaar verbindt.

Verbindingen

- Zet in op een goede recreatieve verbinding tussen de Vinkeveense Plassen en Marickenland.

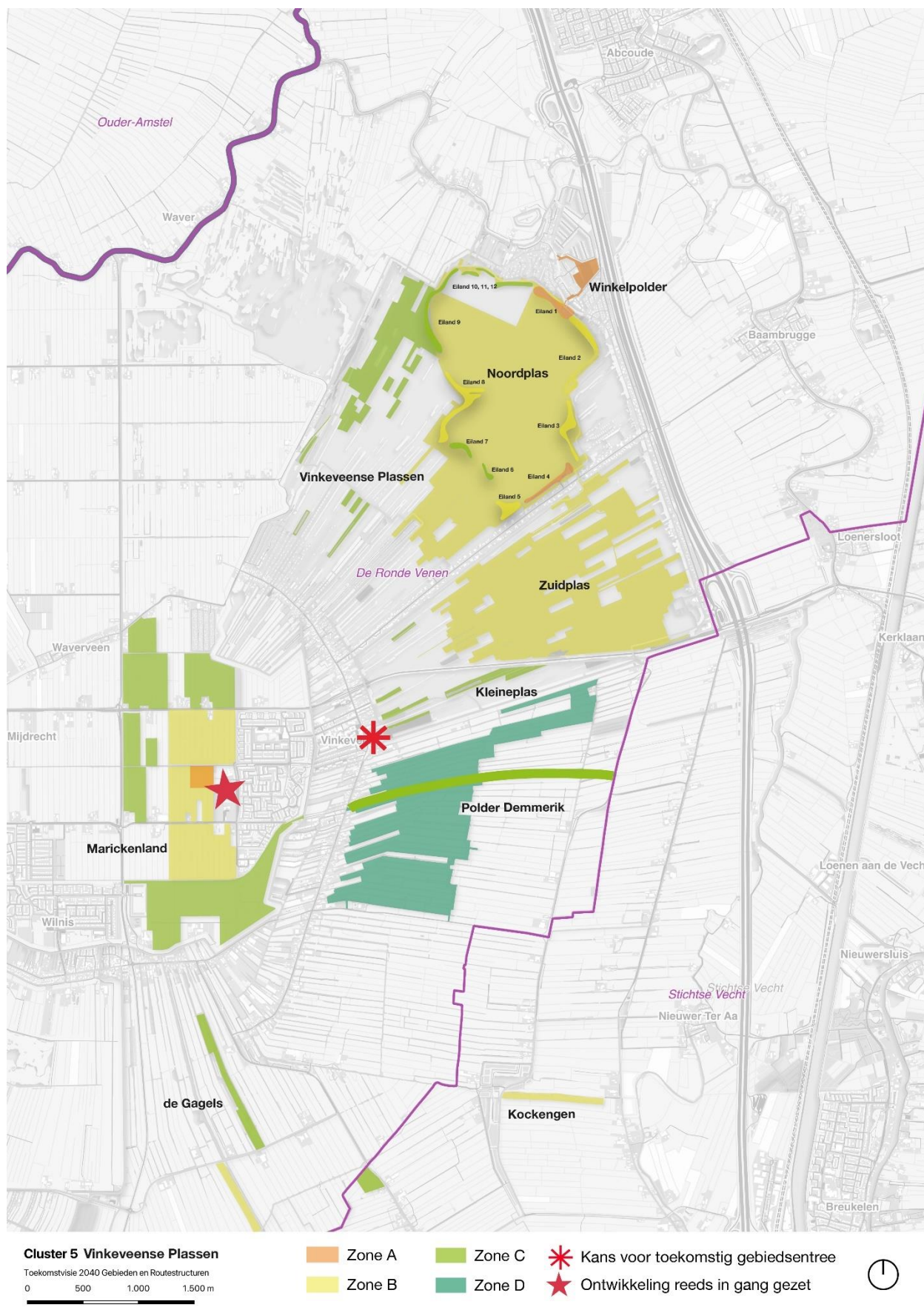
Biodiversiteit

- Zorg voor een robuust natuurnetwerk door Polder Demmerik te verbinden met omliggende natuurgebieden zoals de Nieuwkoopse plassen en de Vechtplassen.
- Werk aan een natuurverbetering in de Vinkeveense Plassen door de aanleg van natuurvriendelijke oevers en een kwaliteitsimpuls bij de legakkers (bijv. met de aanleg van vissenbossen, of het gebruik maken van inheemse beplanting voor oeverversterking).

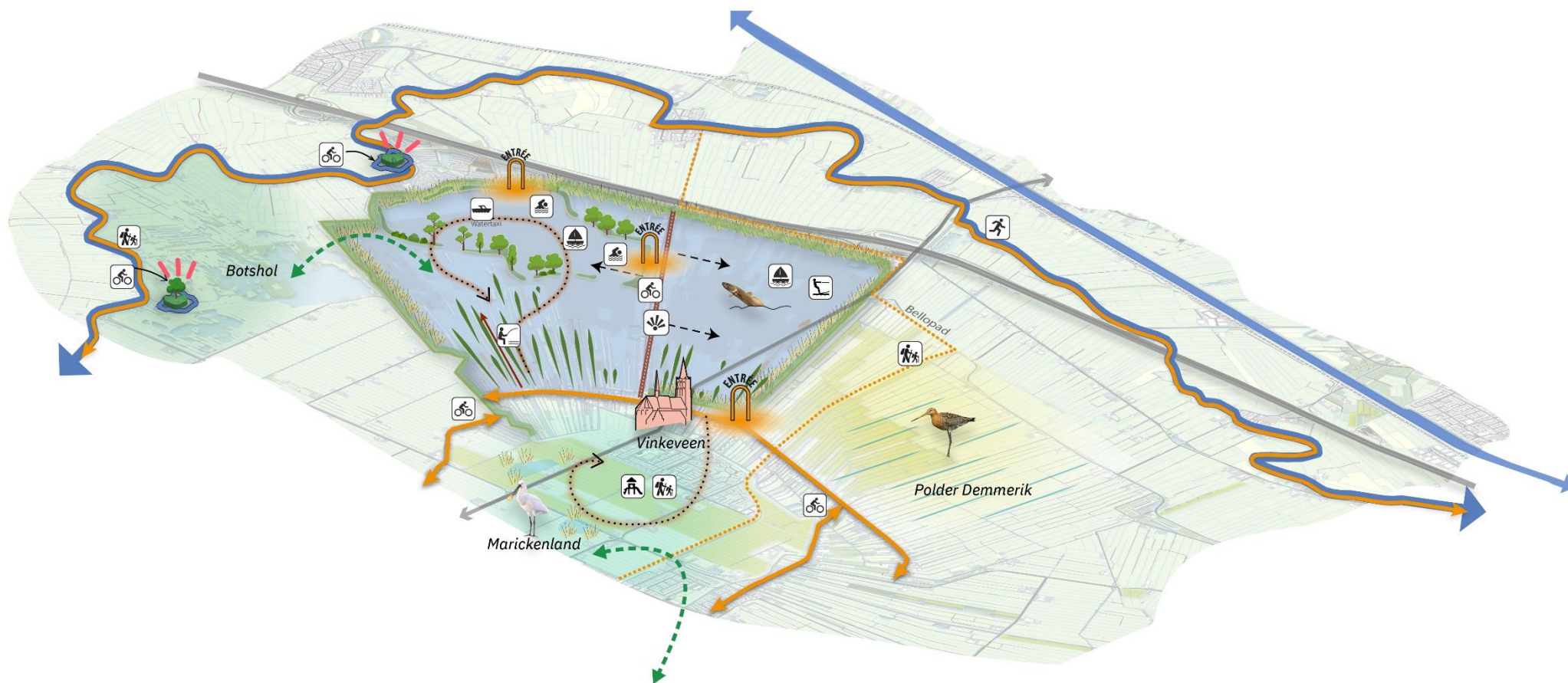
Financiële consequenties

- Toevoegen en versterken van commerciële exploitaties op eilanden 1 en 4 zorgen voor bescheiden structurele extra inkomsten. Deze zijn hard nodig gezien de bestaande financiële situatie. Optimaliseer hiermee de inkomsten door de mogelijkheden van het bestemmingsplan te verzilveren.
- Het verbeteren van de entrees vraagt daarentegen een eenmalige investering voordat er inkomsten binnenkomen (de kosten gaan voor de baten uit).
- Extensivering van de inrichting en beheer van enkele eilanden (bijv. zandeilanden extensiever maaien en meer natuurgericht maken) zorgt voor kostenbesparing.

Figuur 5.9 Gewenste zonering cluster 5

Figuur 5.10 Vogelvlucht cluster 5

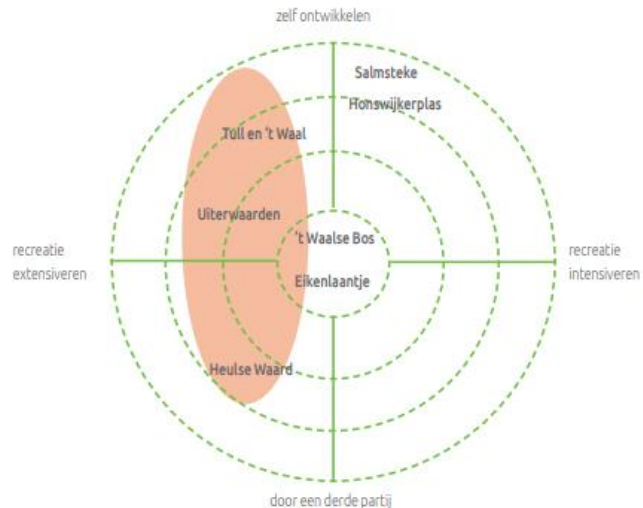
5.6 Cluster 6 – Gebieden langs de Lek

Opgaven

In dit cluster is de belangrijkste opgave het juist zoneren en het beter op elkaar afstemmen van recreatie en natuur. Langs de hele rivier moeten zowel de recreatieve als natuurlijke verbindingen versterkt worden zodat natuur beleefbaar wordt vanaf de dijk.

Strategie

Bovengenoemde opgaven vragen in dit cluster om een strategie gericht op **extensiveren** van gebieden en het creëren van een nieuwe onderlinge balans. Bij Tull en 't Waal en de uiterwaarden ligt deze taak bij Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer, bij Heulse Waard bij een andere partij. Voor Salmsteke en Honswijkerplas is de strategie intensiveren door Stichtse Groenlanden zelf. 't Waalse Bos en Eikenlaantje hebben geen specifieke strategie en blijft inrichting en beheer zoals het nu is.

Ontwikkelrichtingen

Zonering en gebiedsentrees

- Werk aan een sterkere afwisseling en variatie in de buitendijkse natuur- en recreatieterreinen. De natuur heeft behoefte aan meer stapstenen, terwijl de bestaande dagkampeerterreinen kunnen worden verkleind en andere geïntensiveerd. De ontwikkelingen bij Salmsteke en (mogelijk) de Honswijkerplas zorgen voor een intensivering van de inrichting. Zorg dat intensivering bij Honswijkerplas overeenkomt met de Mobiliteitsvisie Eiland van Schalkwijk. Op andere plekken kan inrichting en beheer extensiever en meer natuurlijker ontwikkeld worden.
- Geef de dagrecreatieterreinen heldere entrees met voorzieningen zoals informatieborden, picknickbankjes, toiletten en parkeerplaatsen. Daarbuiten kan de intensiteit van inrichting en beheer dan afnemen (zie vogelvlucht).
- De Heulse Waard krijgt te maken met de dijkversterking en de bestaande gebruikswaarde is ook te vinden in Salmsteke, Tull en 't Waal en de Honswijkerplas. Dit gebied moet daarom geëxtensiveerd worden of worden getransformeerd naar natuur met recreatief medegebruik. In andere gebieden kan dan inrichting en beheer geïntensiveerd worden, bijvoorbeeld nabij Fort Honswijk.
- De Boomgaard heeft op dit moment een beperkte recreatieve functie. Overweeg dit gebied te transformeren zodat de recreatiefunctie ontwikkeld wordt. Doe dit samen met de gemeente en met de bewoners en de Stichting Leefbaarheid Tull en 't Waal. Gedacht kan worden aan het toevoegen van een maatschappelijke functie.
- Salmsteke, Tull en 't Waal en Honswijkerplas: realiseer de plannen, waar naast dijkversterking ook de uiterwaarden heringericht worden voor natuur en recreatie. Herijk daarbij de plannen voor recreatief knooppunt 't Waal. De plannen zorgen voor intensivering van de inrichting, waardoor op andere plekken de inrichting natuurlijker en extensiever kan worden. Zet bij 't Waal Oost en West in op gedeeltelijk extensiever maaibeheer.

Gebieden	Opp. (ha)	Zonering nu	Zonering gewenst	Toelichting
Bosje A27 (SGL)	2,0	D		
't Waal West (SGL)	13,4	B	B en C	Gedeeltelijk extensiever maaibeheer
Boomgaard 't Waal (SGL)	5,9	D	C	Op dit moment heeft het gebied een beperkte recreatieve functie, maar er kan hier wel een extensieve recreatiefunctie ontwikkeld worden.
't Waal oost (SGL)	10,4	B	B en C	Gedeeltelijk extensiever maaibeheer
't Waalse bos (SGL)	21,2	C		
Recreatieplas Honswijkerplas (SGL)	53,9	A	A en C	Recreatieplas A, zuidelijke plas wordt natuurplas (C)
Honswijkerwaard (SBB)	18,7	B en D		
Tull en 't Waal (SBB)	23,4	B		
Werk aan de Waalse weterring (SBB)	18,9	B		
Inundatiekanaal (SBB)	2,6	B		
Werk aan de Korte Uitweg (SBB)	2,7	B		
Werk aan de Groeneweg (SBB)	10,3	B		
Steenwaard (SBB)	94,7	D		
Heulse waard (SGL)	6,9	B en D	C en D	Transformatie naar natuur, i.v.m. dijkversterking.
Collegewaard (SBB)	13,1	B		
Horde (SBB)	2,7	C		
Salmsteke (SGL)	23,9	B	A	Bij de omgeving van het nog te bouwen paviljoen wordt dit deelgebied intensief gebruikt voor recreatie, waardoor de zone verandert naar A.

De grijs gemarkeerde gebieden in de tabellen zijn gedurende het proces toegevoegd, zodat we een meer compleet overzicht van oppervlakten en zonering konden maken. Deze zijn geen onderdeel van de gebiedspaspoorten en visie, maar wel meegenomen in de zonering.

Identiteit

- In dit cluster is de Hollandse Waterlinies en de rivier bepalend voor de identiteit, en hiermee kan de beleving worden versterkt. De terreinen op het Eiland van Schalkwijk vormen samen met de Waterlinies in potentie een aantrekkelijk recreatief en cultuurhistorisch gebied.

Verbindingen

- Verbind de binnendijkse gebieden (o.a. 't Waalse bos) en buitendijkse gebieden beter met elkaar door (duidelijke gemarkeerde) oversteken over de dijk (zie vogelvlucht).
- De gebieden rond Tull en 't Waal moeten in de toekomst beter verbonden worden met de regio door nieuwe (fiets)verbindingen aan te leggen richting Houten over het Amsterdam-Rijnkanaal en de Hagesteinse sluis.
- Zet in om in de omgeving van Jaarsveld en Salmsteke nieuwe struinpaden aan te leggen langs de rivier en de polder richting Lopik.
- Verken de mogelijkheden om bij de uitwerking van de Sterke Lekdijk een doorgaand buitendijks wandelpad aan te leggen in combinatie met de dijk, als verbinding tussen de prinses Beatrixsluizen in Nieuwegein en Fort Honswijk.
- Maak rondjes en doorgaande wandel- en fietsroutes in combinatie met de dijken mogelijk die de natuur niet verstoren, veilig zijn en waarmee zowel de uiterwaarden als binnendijks beleefd kan worden.

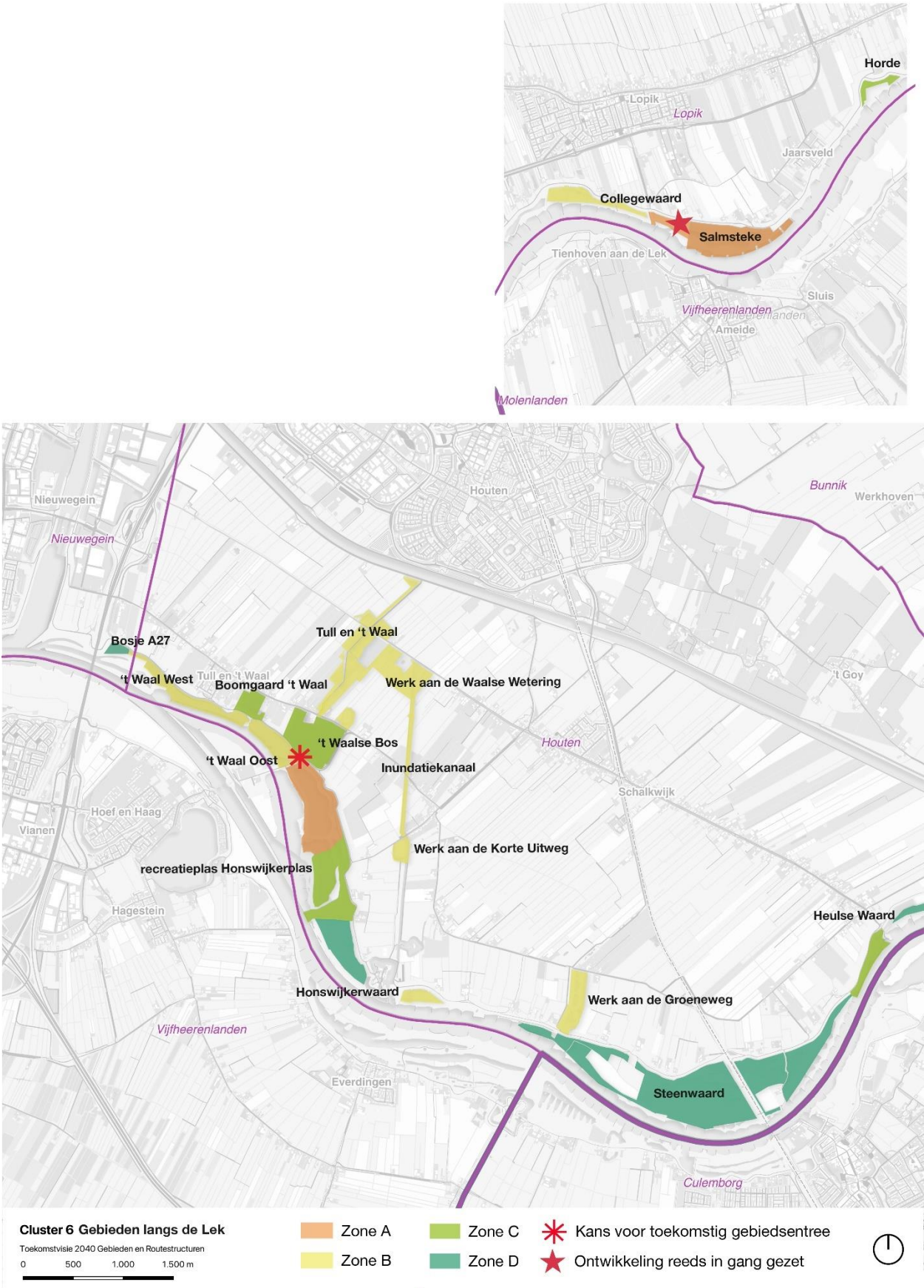
Biodiversiteit

- De uiterwaarden van de Lek lenen zich bij uitstek voor het versterken van de biodiversiteit en het verbeteren van de waterkwaliteit. Op de strak gemaaide dagkampeerterreinen kan met sinus- of mozaiekbeheer meer soorten aan insecten en vlinders worden aangetrokken. De oevers langs de rivier kunnen ontsteend worden en verflauwd en aan de voet van de dijk kan een smalle zone met ondiepe poelen ontwikkeld worden als migratieroute voor amfibieën en reptielen. In het kader van dijkversterking zal HDSR bloemrijke dijken realiseren.

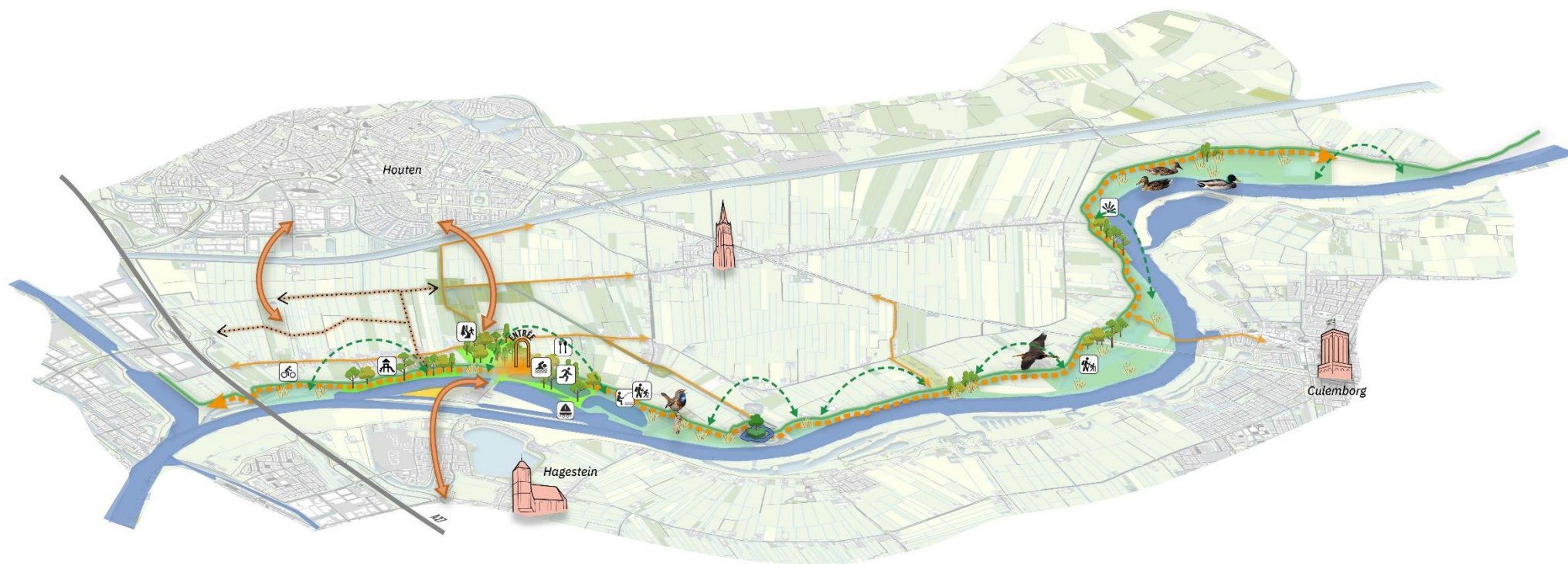
Financiële consequenties

- Door in gelijke verhoudingen extensiever en intensiever beheer toe te passen, kan dit qua beheerkosten budgetneutraal uitgevoerd worden. Kostenbesparingen die voortkomen uit extensiever beheer (zoals minder frequent maaien en het inzetten van natuurlijke begrazing), kunnen direct worden ingezet om hogere kosten van intensiever beheer op andere locaties te dekken.
- Door aan te haken op de gebiedsontwikkelingen zoals de dijkversterking en afronding Honswijkerplas kunnen (additionele) investeringsmiddelen vrijkomen.
- De ontwikkeling van commerciële exploitaties leveren hier structurele inkomsten op. Een deel hiervan kan voor nieuwe verbindingen en opgeknapte entrees ingezet worden.

Figuur 5.11 Gewenste zonering cluster 6

Figuur 5.12 Vogelvlucht cluster 6, excl. Salmsteke

Figuur 5.13 Vogelvlucht cluster 6 – Salmsteke

5.7 Cluster paden en routes

Naast de zes gebiedsclusters spelen er ook opgaven en kansen rondom paden en routes. Voor een overzicht van de paden en routenetwerken binnen de scope van deze visie verwijzen wij naar de kaarten in het paspoort.

Opgaven

Voor de paden en routes geldt dat alle eerdergenoemde hoofdopgaven van toepassing zijn:

1. Meer en veranderende recreatiebehoefte
2. Beperkte middelen voor beheer van de paden
3. Creëren van overzicht en sturen op variatie en balans
4. Realiseren/versnellen ambities en plannen voor de gebieden
5. Rekening houden met klimaatverandering

Met het oog op de toenemende behoefte aan bewegen in het groen en de toenemende recreatievraag zijn meer paden gewenst die de verschillende gebieden met elkaar verbinden, evenals meer routes die starten vanuit de woongebieden. Echter, het beschikbare budget voor deze ontwikkelingen is beperkt.

Strategie

Vanwege de veelomvattende opgaven waar de routestructuren mee te maken hebben, zijn alle mogelijke ontwikkelrichtingen van toepassing op de paden en routes:

- Voor paden en routes moet extensivering (weghalen van paden) beperkt en zeer gericht ingezet worden, en altijd in combinatie met intensivering elders vanwege de groei van routegebonden recreatie. Paden die weinig gebruikt worden, kunnen mogelijk weggehaald of qua beheer geëxtensiverd worden. Hierbij moet wel goed gekeken worden naar de impact op het recreatieve (route)netwerk. Tegelijk moeten dan elders (aansluitend op de behoefte) nieuwe paden gerealiseerd worden, in verband met de benodigde ruimte, de diverse functies en gebruikers, veiligheid en eigenaren. Het herinrichten en ontwikkelen van bestaande paden ligt meer binnen de invloed van Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer, maar vraagt ook ruimte en extra middelen.
- Op plekken waar ruimte is om te intensiveren gaat het om het verbreden van de paden, het realiseren van nieuwe paden en het herinrichten van paden. Leg hierbij de focus op de paden binnen de vernieuwde routenetwerken.
- Nieuwe (vrijliggende) fietspaden zijn belangrijk om gebieden te verbinden met elkaar en de woonkernen. Omdat paden vaak zowel een recreatieve als utilitaire functie hebben en vanwege de relatief hoge beheerkosten per m², moet (op basis van kosteneffectiviteit en locatie) goed gekeken worden wie deze paden gaat realiseren en beheren.
- Paden die veelal utilitair gebruikt worden of geïsoleerd liggen kunnen waar mogelijk worden overgedragen aan de provincie of desbetreffende gemeente.

Ontwikkelrichtingen

Op basis van de opgaven en de strategie is het advies voor de paden en routes als volgt:

- Leg de focus qua ontwikkeling op paden en routes voor wandelen en fietsen vanwege het maatschappelijk belang en impact. Andere routevormen kunnen behouden blijven (sloepennetwerk), op een andere manier worden beheerd (kano) of verwijderd worden (skateroutes).
- Zet in op het realiseren van ontbrekende wandel- en fietsverbindingen aanhakend op transitie-opgaven en gebiedsontwikkelingen. Benut de ambitie om groenblauwe dooradering van het landelijk gebied te realiseren (UPLG) voor het maken van onverharde paden (zoals boerenlandpaden) voor recreatie.
- Bij het realiseren van nieuwe paden die in beheer komen van Recreatieschap Stichtse Groenlanden of Staatsbosbeheer is van belang dat de extra beheerkosten gedekt worden door een bijdrage van de deelnemers. In verschillende gebieden, zoals Laagraven, Regiowout en rond de Hollandsche IJssel

zijn vanuit Groen Groeit Mee plannen om meer paden te realiseren om de recreatieve mogelijkheden te vergroten.

- Intensiveren, verbreden van paden en verdichten van het padennetwerk is zinvol in gebieden waar knelpunten zijn qua drukte en dubbelgebruik van wandelaars, fietsers, sporters, etc. (bijvoorbeeld in Noorderpark-Ruigenhoek, Gagelbos, Nieuw-Wulven). Ook het aanleggen van paden in gebieden met hoge natuurwaarden om de beleefbaarheid te vergroten bieden kansen, mits goede inrichting (met een micro-zonering) met fysieke grens om verstoring tegen te gaan.
- Paden die vooral een utilitaire functie hebben, kunnen overgedragen worden naar bijvoorbeeld gemeente of provincie.
- Extensiveren kan aan de orde zijn in gebieden waar natuur knelt met recreatie en meer ruimte voor de natuur gewenst is, met behoud van de essentiële verbindingen (doorgaande routes).
- Stichtse Groenlanden blijft namens de deelnemers opdrachtgever van het Routebureau. De knooppuntenroutes vormen de basis voor het recreatieve wandelen en fietsen. Verken of het mogelijk en wenselijk is om het eigendom van het wandelnetwerk aan de provincie over te dragen (zonder financiële consequenties). Ook de andere netwerken voor wandelen en fietsen zijn bij de provincie in eigendom.
- Werk samen met het Routebureau aan vernieuwing van de routenetwerken voor wandelen en fietsen en de plannen voor het aanbrengen van samenhang, vernieuwing en bekendheid van de TOPs. Pak met de revisie van het wandelnetwerk tegelijk de volgende punten aan; oude gemarkeerde routes van het Recreatieschap weghalen, gemarkeerde routes van Staatsbosbeheer opnemen in het netwerk en overvloedige markering weghalen, analyse van vrijliggende wandelpaden in beheer (kunnen er paden weg, moeten er paden bij?).
- De bewegwijzerde skateroutes kunnen weggehaald worden (doordat ze online onvindbaar zijn, (voor ons) onbekend zijn of ze nog gebruikt worden en skategebruik vaak over fietspaden gaat).
- Het beheer van de kanoroutes kan in samenwerking met vrijwilligers (kanoverenigingen) opgepakt worden. Hier wordt dan ingezet op het transformeren of afstoten van routes.

5.8 Gebiedsoverstijgende thema's

In aanvulling op de thema's en opgaven die spelen voor specifieke clusters, zijn er ook een aantal gebiedsoverstijgende thema's te benoemen die voortkomen uit de toenemende en veranderende vraag naar recreatieruimte. Deze thema's worden hieronder toegelicht.

Honden

Door het groeiende aantal inwoners, zijn er steeds meer bezoekers aan de gebieden en is er meer variatie in type bezoekers, waaronder ook steeds meer mensen die hun hond uitlaten. De komst van de wolf zorgt daarnaast voor extra bezoekers met hond in het veelal open landschap, omdat hondeneigenaren zich in de bossen van de Utrechtse Heuvelrug niet altijd meer veilig voelen.

Aangezien de regels voor honden op dit moment onduidelijk zijn (onduidelijke bebording en regels over losloop of aanlijning), is naleving ervan door gebruikers de voornaamste uitdaging. Daarnaast verschillen de regels tussen de gebieden van Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer en zijn er ook uitzonderingen op de geldende regels. Dit maakt het voor gebruikers onduidelijk welke regels er gelden.

Het advies is om een hondenbeleid incl. verordening en bebordingsplan op te stellen om zo uniformiteit en helderheid te creëren voor bezoekers. Ontwikkel hierbij ook een heldere zonering (bijv. door middel van sloten en paden). Doe dit in elk geval voor de Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer gebieden, en betrek indien mogelijk ook de gebieden van de andere terreinbeheerders erbij. Vervolgens kan gekeken worden of verbeteringen mogelijk zijn.

Handhaving en naleving

Een andere gebiedsoverstijgende opgave ligt in de handhaving en naleving van geldende regels in het algemeen. Een deel van de recreanten gebruikt de gebieden en wateren, zonder rekening te houden met gebruiksregels, de natuur en andere gebruikers. Dit zorgt voor een handhavingsopgave, terwijl er op dit moment onvoldoende capaciteit beschikbaar is voor handhaving.

Financieel gezien is het niet gemakkelijk om de capaciteit op te hogen. Bij (her)inrichting van gebieden is het zodanig inrichten en zoneren van het gebied een aandachtspunt, zodat (scheiding van de) gebruikersgroepen duidelijk is en handhaving minder nodig is.

Gastheerschap

Het publieke beheer (gastheerschap) gaat verder dan handhaving van de regels. Het is belangrijk om de (gewenste) gebruikers te ontvangen en goed te informeren. Dat kan bijvoorbeeld door (letterlijk) de weg te wijzen, communicatie, educatie en organiseren van activiteiten. Dit in combinatie met de fysieke inrichting zoals informatiepanelen, routeaanduidingen en bebording. In samenwerking met (organisaties uit) de wijken kan er nog beter aangesloten worden op behoeften van bewoners en (nieuwe) doelgroepen. Het draagt bij aan het gebruik en de beleving van de gebieden en voor bewoners aan de gezondheid, gevoel van veiligheid en sociale cohesie. In Noorderpark-Ruigenhoek is door Staatsbosbeheer de pilot 'stadsboswachter' uitgevoerd, met positieve ervaringen. Het zou goed zijn hier structureel op in te zetten, maar daarvoor is nog geen financiering.

Figuur 5.14 Regels voor honden in de recreatiegebieden (bron: eigen foto)

Figuur 5.15 Toegangsregels Honswijkerplas (bron: eigen foto)

Heldere en uitnodigende entrees naar verschillende gebieden

Om te voorzien in de toenemende recreatiebehoefte op een gestructureerde manier is het van belang heldere en uitnodigende entrees naar verschillende gebieden te ontwikkelen. Deze plekken kunnen ingezet worden als een startpunt van waaruit de recreant het gebied in kan trekken. Deze plekken moeten verschillende recreatieve voorzieningen hebben en vragen om intensief beheer en onderhoud. Op deze manier wordt er bijgedragen aan de recreatieve toegankelijkheid. Aandachtspunten zijn het hebben van voldoende en passende voorzieningen (zoals informatievoorziening en toiletvoorzieningen), een goede aansluiting op het openbaar vervoer en de verbinding tussen de entrees, om een grotere druk van gemotoriseerd verkeer en parkeren te voorkomen.

Synergie in beheer door Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer

Gebieden van Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer die naast elkaar liggen, vormen voor de recreanten eigenlijk al één gebied. In veel clusters is ontwikkeling en beheer in samenhang nodig om zowel intern als extern naar bezoekers toe uniformiteit en duidelijkheid te creëren. Dit geldt bijvoorbeeld voor Noorderpark-Ruigenhoek en gebieden langs de Lek. Het opzoeken van deze synergie is al onderdeel van de samenwerkingsovereenkomst van Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer en blijft nodig om voor alle clusters een efficiëntieslag te kunnen maken.

Exotenbeheer is een thema dat synergie kan opleveren in uitvoering en financieel, wanneer dat door Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer tegelijk (geïntegreerd) wordt opgepakt.

Daarnaast kan synergie ook tussen Staatsbosbeheer en gemeenten plaatsvinden. Gemeenten zouden een rol kunnen spelen in het onderhouden van gebieden waar Staatsbosbeheer relatief veel beheer- en onderhoudskosten heeft en omgekeerd waarbij jaarlijks een vereffening plaatsvindt.

Grensoverschrijdende aanpak

De gebieden en routes van Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer staan niet op zichzelf. Om kwaliteiten en waarden voor recreatie, natuur en andere opgaven te behouden of versterken kan niet alleen binnen de begrenzing van de gebieden gekeken worden, maar is ook aansluiting met de omgeving nodig met ruimte voor verbindingen, buffering en uitbreiding. Het heeft meerwaarde voor de samenwerking aan (grotere) gebiedsprocessen als Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer vanwege hun kennis van de terreinen, het functioneren en beheer. Dit past echter niet binnen de (reguliere) financiering.

6. Financiën

In dit hoofdstuk bieden we inzicht in de financiële consequenties van de visie. Hiervoor beschrijven we eerst de financiële regelingen ‘achter’ de gebieden van Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer. Daarna geven we een overzicht met een indicatie van financiële consequenties van de voorgestelde ontwikkelrichtingen in hoofdstuk 5.

6.1 Financiële situatie Stichtse Groenlanden

Kosten

De uitgaven van Recreatieschap Stichtse Groenlanden voor de instandhouding van gebieden bestaan uit beheer en onderhoud (uitvoeren terreinbeheer, terreininspecties, beheerinformatie), exploitaties (beheer vastgoed en gronden en de daarop rustende exploitatieovereenkomsten), vergunning verlening (VOT), Toezicht en handhaving, en kosten m.b.t. bedrijfsvoering (bestuurlijke-, financiële en juridische diensten). Tevens worden kosten gemaakt voor planvorming, project-, programmama- en omgevingsmanagement, communicatie en de doorontwikkeling van het areaal.

Van de totale begroting van circa 6 tot 6,5 miljoen euro, is het overgrote deel (ca. 5,0 miljoen) voor gebiedsbeheer (bron: Concept Programmabegroting 2025). Met behulp van het Terreinbeheermodel (TBM) worden de kosten voor duurzame instandhouding geraamd (bestaande uit regulier onderhoud, meerjarenonderhoud en vervangingsinvesteringen) op basis van oppervlakte of aantal en (norm)kosten per oppervlakte of aantal. De volgende categorieën worden hierbij onderscheiden: beplanting; gras & open ruimte; water & harde oevers; wegen & paden; en uitzonderingen / overige voorzieningen. Gastheerschap, handhaving en toezicht zijn geen onderdeel van het TBM. Vanwege het hogere inrichtingsniveau met recreatievoorzieningen zoals paden, parkeerplaatsen, etc. zijn de kosten voor beheer en onderhoud van een recreatiegebied per hectare gemiddeld hoger dan de kosten van natuurgebieden.

Inrichtingselementen die (volgens TBM) in absolute termen de hoogste beheer- en onderhoudslasten met zich meebrengen zijn voor SGL A (asfalt) fietspaden, gebouwen, speel- en ligweides, strandbadbeheer en bruggen. Voor SGL B zijn de harde oevers, gebouwen, recreatieve routes, bruggen en speel- en ligweiden de inrichtingselementen die (volgens TBM) de meeste beheer- en onderhoudslasten vragen. Inrichtingselementen die *relatief* gezien (per eenheid of oppervlakte) het meest kostbaar zijn, zijn sierbeplanting, halfverharding, asfaltverharding, en bijzondere elementen zoals bedriegertjespleintje, oeverwaluwenwand, en spartelbadjes. Kostenverhogend is de geïsoleerde ligging van gebieden en voorzieningen, zoals eilanden en vrijliggende fietspaden.

Financiering

De financiering van Recreatieschap Stichtse Groenlanden bestaat uit bijdragen en eventuele extra opdrachten⁴ van de deelnemers (ca. 4,8 miljoen jaarlijks) en inkomsten uit exploitaties en opbrengsten van evenementen. Exploitaties zijn inkomsten uit bijvoorbeeld pacht van een ondernemer op de terreinen (erfpacht- opstal-, huur- en gebruiksovereenkomsten) en inkomsten uit toegangskaartjes (bij de Maarsseveense Plassen wordt toegang gevraagd). De totale inkomsten uit exploitaties en evenementen (zoals opgenomen in de begroting) variëren per jaar tussen de 1 en 1,5 miljoen euro.

Ontwikkelingen van gebieden worden gefinancierd vanuit (gelabelde posten in) de reserves. Reserves zijn middelen die onder het eigen vermogen vallen en waarvan het algemeen bestuur over de inzet kan besluiten. Voor de financiering van meerjarig onderhoud worden voorzieningen gemaakt. Dit zijn ‘gereserveerde’ middelen voor risico’s en verplichtingen waarvan de omvang kan worden ingeschat.

⁴ Voor het beheer van de Haarrijnse Plassen doet de gemeente Utrecht een extra bijdrage aan SGL.

Kosten en financiering vergeleken

Uit analyses die op dit moment gemaakt worden met het terreinbeheermodel komt naar voren dat de opgebouwde reservering voor vervangingsinvesteringen in het verleden ontoereikend is.

Staatsbosbeheer adviseert om die reservering daarom aan te passen. Dit zorgt er voor dat de lasten in de begroting hoger worden. Hier tegenover staat dat er dan een bedrag gereserveerd kan worden waarmee voorzieningen te zijner tijd vervangen kunnen worden (bijvoorbeeld vervanging van oeverbeschoeiingen).

Om de financiën van Stichtse Groenlanden te managen wordt, afzonderlijk van dit traject, onderzocht wat binnen het nu beschikbare budget de keuzemogelijkheden zijn, en wat de consequenties van de keuzes zijn voor de gebieden.

6.2 Financiële situatie Staatsbosbeheer

Kosten

De kosten van Staatsbosbeheer zijn gericht op het beschermen, beleven en benutten van de gebieden en bijdragen aan maatschappelijke opgaven. Het beheer en onderhoud van natuur, recreatie, landschap en erfgoed is zowel ‘fysiek’ voor de instandhouding van de gebieden en de inrichting, als ook ‘publiek’ waaronder ook toezicht, handhaving, publieksbegeleiding en omgevingsmanagement, gericht op de gebieden en op maatschappelijke betrokkenheid. Om dit te organiseren en aan te sluiten maakt Staatsbosbeheer ook kosten voor bijvoorbeeld planning & ontwikkeling, economisch beheer, financiële, juridische en bestuurlijke diensten. Dit is vergelijkbaar met de type uitgaven van Stichtse Groenlanden, behalve dat Staatsbosbeheer ook verantwoordelijk is voor erfgoed (waaronder bijvoorbeeld enkele forten en bijzondere landschapselementen).

Er wordt voor de kostenraming meestal gewerkt met normbedragen die gelden voor grotere eenheden dan de in de visie opgenomen gebieden. Bij Staatsbosbeheer vormen de recreatieve voorzieningen een kostenpost binnen het beheer en onderhoud. Het gebruik en het inrichtingsniveau voor recreatie is in deze regio (rond Utrecht) intensief, vergeleken met de gemiddelde recreatieve inrichting van natuurgebieden, vanwege de grote recreatieve behoefte in deze dichtbevolkte regio. In vergelijking met Stichtse Groenlanden hebben de meeste gebieden van Staatsbosbeheer minder intensieve inrichting voor recreatie: de voorzieningen bestaan vooral uit paden, routes, parkeerplaatsen etc. en weinig ‘recreatieve attracties’.

De elementen die relatief gezien prijzig zijn, zijn recreatievoorzieningen (waaronder paden, speelplekken), gebouwen en monumenten. Kostenverhogend zijn de geïsoleerde ligging van gebieden en voorzieningen op slappere (veen)ondergronden.

Voor Staatsbosbeheer geldt eveneens dat de te verwachten kosten voor beheer en onderhoud de komende jaren zullen stijgen door inflatie, klimaatverandering en toenemende vraag (zie paragraaf 6.1).

Financiering

De financiering van Staatsbosbeheer bestaat uit Rijksbijdragen, bijdragen van de provincies voor het beheer van natuur (SNL) en projectbijdragen. Daarnaast zijn er ook inkomsten uit exploitaties van gebouwen en gebieden, en houtopbrengst.

De financiering van het fysieke beheer van de gebieden voor Staatsbosbeheer is gekoppeld aan de kenmerken en “status” van het gebied. We onderscheiden de volgende typen gebieden:

- Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL): vanuit dit stelsel financieren provincies het beheer van natuurgebieden die onderdeel zijn van het natuurnetwerk Nederland (NNN). De SNL-bijdrage is bedoeld voor natuur en landschap en is gebaseerd op het type natuur en werkt met standaardkostprijzen. Voor opengestelde gebieden, natuur met recreatief medegebruik, is een

bijdrage per hectare voor beheer recreatieve voorzieningen (beheerjaar 2025: €58/ha) en voor handhaving en toezicht (€26/ha) (bron: Openstellingsbesluit subsidies natuur provincie Utrecht 2025). Voor het beheer ten behoeve van recreatie en handhaving in de gebieden, is deze norm echter (veel) te laag.

- Recreatie om de Stad (RodS) zijn groengebieden met recreatiefunctie die in het kader van verstedelijking in het verleden zijn gerealiseerd, en met financiering vanuit het rijk beheerd werden (tot 2012). RodS was bedoeld voor beheer van recreatiegebieden en SNL is bedoeld voor beheer van natuur met gemiddeld recreatief medegebruik. Het inrichtingsniveau is afgestemd op deze recreatiedoelen, dat wil zeggen dat RodS-gebieden over het algemeen een hoger inrichtingsniveau hebben dan volgens de SNL-normen. In provincie Utrecht wordt via een beheerovereenkomst, en bijbehorende subsidie, geregeld dat provincie en de betrokken gemeenten bijdragen aan de financiering van het 'basisniveau recreatief beheer' door Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Voor de periode 2024-2027 is dit verlengd. De drie RodS-gebieden in beheer bij Staatsbosbeheer maken onderdeel uit van de clusters en zijn: Gagelbos, Nieuw Wulven en IJsselsteinse Bos-Zuid. Hier geldt geen SNL, maar Staatsbosbeheer draagt zelf wel 25% van de beheerkosten en zoekt hiervoor dekking uit bijvoorbeeld de exploitatie-inkomsten uit deze gebieden. Voor de periode na 2027 moet een andere financiering gevonden worden.
- Er zijn enkele gebieden die niet onder SNL én niet onder RodS vallen en waarvan het beheer gedekt moet worden uit andere bronnen, zoals boscompensatie en exploitatie. Dit geldt in het gebied van Hollandsche IJssel voor IJsselsteinse Bos-Noord en voor de (nog te ontwikkelen) Noordwesthoek.

Voor het 'publieke' beheer (gastheerschap, toezicht en handhaving, communicatie en voorlichting), wat ook zeer belangrijk is voor het gebruik van de gebieden (zie 5.8), is geen structureel dekkende financiering. De pilot Stadsboswachter in 2024 was alleen mogelijk door tijdelijke financiering door LVVN.

Voor de inzet voor ontwikkeling van gebieden, waaronder deelname aan gebiedsprocessen, en (her)inrichting van gebieden heeft Staatsbosbeheer geen middelen. Dit moet altijd gedekt worden vanuit (externe) projectfinanciering. Er is geen reserve die hiervoor kan worden ingezet.

Kosten en financiering vergeleken

De SNL-vergoeding die Staatsbosbeheer ontvangt voor beheer is ontoereikend voor gebieden met een belangrijke recreatiefunctie. Dit maakt instandhouding op lange termijn onzeker, zorgt ervoor dat ook voor Staatsbosbeheer exploitatie-inkomsten belangrijk(er) zijn. Het tekort heeft twee oorzaken; ten eerste is de vergoeding vanuit de SNL-voorzieningsbijdrage niet gebaseerd op daadwerkelijke kosten, het is een normbedrag voor zeer extensief recreatief medegebruik. Het bedrag is structureel te laag en daardoor onvoldoende voor instandhouding van de voorzieningen. Verschillende onderzoeken, landelijk en in Utrecht, komen tot deze conclusie (Buck Consultants, 2017⁵, Bureau Waardenburg, 2015⁶, Bureau ZET, 2015)⁷. Daarbij komt (ten tweede) dat in de provincie Utrecht het recreatief gebruik en het inrichtingsniveau hoger is dan landelijk gemiddeld, wat ervoor zorgt dat het tekort hier aanzienlijk is. Staatsbosbeheer is bezig om voor de eigen terreinen het verschil tussen SNL-normen en kosten voor recreatie in beeld te brengen (op een hoger schaalniveau). Dit richt zich nog alleen op de 'fysieke' kant van het beheer van recreatievoorzieningen en nog niet op het benodigde 'publieke' beheer (waaronder toezicht en handhaving).

⁵ Buck Consultants international, Naar een huishoudboekje van de Heuvelrug, 2017. Het onderzoek van Buck gaat uit van de voorzieningen op de Utrechtse Heuvelrug, en is gebaseerd op de daadwerkelijke kosten van Staatsbosbeheer in De Vuursche, Leersum en Austerlitz, inclusief vervanging.

⁶ Soomers, H., F. van Vliet, J.D. Buizer & G.F.J. Smit, 2015. Evaluatie standaardkostprijzen SNL 2015. Bureau Waardenburg Rapportnr. 15-196. Bureau Waardenburg, Culemborg. In opdracht van Bij12. Het onderzoek van Waardenburg gaat uit van een basisopenstelling met (veel) minder voorzieningen per hectare (bijvoorbeeld 40 meter per ha wandelpad en 4 m/ha fietspad en geen andere soorten paden) exclusief vervanging.

⁷ Bij12 (2015). Evaluatief vooronderzoek Standaardkostprijzen SNL, Eindrapport Bureau ZET

6.3 Ontwikkeling van kosten voor beheer en investeringen

De verwachting is dat de kosten voor beheer en onderhoud in de toekomst, meer dan de reguliere inflatie, zullen stijgen door toenemend gebruik en klimaatverandering.

Klimaatverandering zorgt voor extremer weer zoals droogte, natte perioden, buien en stormen. Dit heeft de volgende gevolgen op de kosten voor beheer (bron: notitie "Klimaatbestendige en duurzame recreatie bij en met Recreatie Midden-Nederland", 11 juni 2020):

- Langer groei- en recreatieseizoen. Door de klimaatsverandering wordt het groeiseizoen *en* recreatieseizoen langer. Voor het terreinbeheer betekent een langer groeiseizoen o.a. een langer maaiseizoen en meer groei van onkruid. Een langer recreatieseizoen betekent dat recreanten over een langere periode gebruik maken van de terreinen en voorzieningen, dit genereert o.a. meer schoonmaakwerk(zwerfvuil) en herstelwerk, evenals meer toezicht, handhaving en publieksbegeleiding. Het betekent ook dat de periode om typische winterwerkzaamheden uit te voeren zoals snoeiwerk, groot onderhoud en renovatie, korter wordt.
- Wortelopdrukken van bomen bij asfalt fietspaden. Tijdens droge zomers gaan bomen met hun wortels op zoek naar water. Onder asfaltverhardingen is vaak nog wat vocht aanwezig (condensvorming). Het is een bekend gegeven op droge zandgronden en wordt nu ook meer gezien bij andere (klei)grondsoorten.
- Scheuren en openbreken van halfverhardingen en coating. Tijdens droge, hete zomers droogt halfverharding sterk in en kan gaan scheuren, verbrokkelen en openbreken. De hitte kan ook de coating van peuterbaden doen barsten.
- Te natte werkomstandigheden. Met name in laagveengebied blijft gedurende de winter ter terrein onbegaanbaar voor zwaar materieel. Noodzakelijk snoeiwerk kan daardoor niet of enkel met extra kosten (lichter materieel) uitgevoerd worden.
- Schade door extreme regenval en storm. In zomer bij extreme regenbuien ontstaan er tijdelijke 'stroombeddingen' op de terreinen, waardoor stukken terrein wegspoelen en verharding verzakt. Ook stranden kunnen wegspoelen, en storm veroorzaakt schade aan bomen en gebouwen.
- Water geven aan jonge beplantingen en inboet. Droge zomers zorgen er voor dat er meer nazorg nodig is bij jonge beplanting en dat er meer uitval is.
- Herstel van grasvelden na droogte. Droge grasvelden worden op festivalterreinen compleet weggelopen. Herstellen van deze schade aan grasvelden is onmogelijk bij droogte, het graszaad ontkiemt niet. Bovendien worden terreinen dan ook intensief gebruikt door de recreanten. Terreinen beregenen is niet haalbaar. Dure beregeningsinstallaties kunnen niet onbeheerd in het terrein staan, en meestal gaan periodes van droogte gepaard met een sproeiverbod. Na de droogte moeten grasvelden compleet hersteld worden.
- Bestrijden invasieve exoten. Door de klimaatverandering ontstaan er gunstigere leefomstandigheden voor een aantal invasieve exoten die om (extra) maatregelen vragen, zoals de eikenprocessierups en de Japanse duizendknoop.
- Algenbloei. Door versnelde opwarming van het buitenwater treedt er sneller en over een langere periode wieren- en algenbloei op, evenals (giftige) blauwalgenbloei. Dit zorgt voor extra schoonmaakwerkzaamheden op de zwemstranden.

Daarnaast vragen de opgaven die op Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer afkomen om meer investeringen in groene recreatieruimte en natuur. Actief zijn in de groene buitenruimte is essentieel voor een gezonde leefomgeving. Het is steeds belangrijker voor de inwoners in de regio om actief tijd in de recreatie- en natuurgebieden door te brengen vanwege fysieke en mentale gezondheid. Hiervoor zijn meer gebieden, verbindingen en voorzieningen voor recreanten wenselijk. Investerings in versterking van de biodiversiteit helpen ook om de balans tussen natuur en recreatie te verbeteren.

In dit document hebben we voor de gebieden van Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer een visie ontwikkeld hoe om te gaan met deze opgaven. Hierbij zijn wij ons bewust van de huidige financiële

uitdagingen van de deelnemers. We hebben daarom zowel kostenstijgingen als mogelijke besparingen en extra inkomsten in beeld gebracht. In de volgende paragrafen wordt hier verder op ingegaan.

6.4 Financiële ‘knoppen om aan te draaien’

In voorgaande paragrafen zagen we dat zowel Stichtse Groenlanden als Staatsbosbeheer te maken hebben met financiële uitdagingen om bestaande voorzieningen in stand te houden. Vanwege de specifieke taak en bijbehorende opgaven, de focus op beheer en de afhankelijkheden van andere organisaties, zijn de mogelijkheden om de begrotingen in balans te brengen beperkt.

Beperken van de kosten voor ontwikkeling en beheer heeft in veel gevallen direct een vermindering van huidige of toekomstige recreatiemogelijkheden tot gevolg. In een situatie waarin er een sterk groeiende vraag is naar recreatieruimte, is dat onwenselijk. Er moet daarom heel bewust keuzes worden gemaakt over waar en hoe geïnvesteerd danwel bespaard wordt. Een voorbeeld zijn de vrijliggende fietspaden. Uit het TBM komt naar voren dat deze relatief prijzig zijn in beheer, ook door de vaak geïsoleerde ligging. Weghalen van een fietspad heeft echter een veel groter effect dan enkel het pad; ook het landschap eromheen kan dan niet meer beleefd worden. En we willen juist dat mensen meer bewegen in het groen, zodat we langer gezond blijven. Daarnaast is het weghalen van asfalt kostbaar en vraagt het een investering aan de voorkant, en zal het weghalen stuiten op weerstand bij gebruikers ervan (meestal zowel recreanten als mensen die het pad gebruiken voor woon-werkverkeer). Kortom: weghalen van fietspaden is onwenselijk en onhaalbaar. Wel kan overwogen worden, als een fietspad veel utilitair gebruikt wordt, het beheer over te dragen aan een gemeente of provincie. De kosten komen dan niet meer ten laste van de begroting van het Recreatieschap of Staatsbosbeheer.

Knoppen om aan te draaien

Het is belangrijk dat de budgetten voor het beheer van de gebieden in balans komen. Hieronder bespreken we verschillende handelingsperspectieven:

- a. Inrichting en beheer voor recreatie meer of minder intensief
- b. Inkomsten uit (commerciële) exploitaties
- c. Ontwikkeling en of beheer overdragen aan een andere partij
- d. Aanvullende financiering vanuit deelnemers, gemeenten en provincie, voor projecten of structureel
- e. Overige inkomsten verhogen (bijvoorbeeld crowdfunding, registratie als ANBI, plaatsen reclamemasten of een windmolen)
- f. Uitgaven (gebiedsbeheer, plannen maken en overhead) beperken. Een voorbeeld is de inzet van vrijwilligers en mensen met achterstand tot de arbeidsmarkt, wat in bescheiden mate kostenbesparend is. Dit is een beproefd recept in de voormalige RodS-gebieden maar draagt slechts in (zeer) beperkte mate bij aan de oplossing van het financieringsprobleem.

De eerste drie handelingsperspectieven (a, b en c) zijn gekoppeld aan de ontwikkelingsrichtingen beschreven in hoofdstuk 3 en 5 (visie en uitwerking per cluster). De laatste drie handelingsperspectieven (d, e en f) zijn niet direct gerelateerd aan de gebieden. Deze beschrijven we in dit document verder niet.

Ad a. Inrichting en beheer voor recreatie meer of minder intensief

Door de inrichting van een gebied aan te passen, worden de kosten van het beheer en onderhoud hoger of lager. Er is hierbij een duidelijk verband tussen de intensiteit van het recreatief gebruik, de inrichting en het beheer: gebieden die intensief voor recreatie gebruikt worden, hebben een hoger inrichtingsniveau en hogere beheerkosten.

Door recreatief gebruik en inrichtingsniveau te intensiveren wordt de recreatieve opvangcapaciteit vergroot. Dit is een ‘must’ met het oog op de groei van het aantal inwoners en de toenemende recreatieve behoefte.

Op een (beperkt) aantal locaties is het mogelijk beheer en inrichting te extensiveren, zonder dat dat ten koste gaat van de recreatieve mogelijkheden. Het gaat dan om:

- Verkleinen van (kortgemaakte) recreatieweiden die weinig gebruikt worden naar extensief maaibeheer (2x per jaar) bij 't Waal-Oost en 't Waal-West. De gebieden ontvangen nu naar schatting tussen de 1.000 en 5.000 bezoeken per hectare per jaar. Een extensievere inrichting met kleinere recreatieweiden past nog altijd bij dit bezoekersaantal en is naar verwachting ook passend bij een hoger aantal bezoekers.
- Extensiveren van De Leyen⁸, Grutto, Heulse Waard en eilanden 6, 7, en 9 van de Vinkeveense Plassen door extensiveren maaibeleid, weghalen van parkeerplaatsen, verharding, bebouwing en toiletunits. Deze gebieden zijn relatief klein en ontvangen (zeer) weinig bezoekers. Met een extensievere inrichting en beheer kunnen naar verwachting huidige en licht groeiende bezoekersaantallen eveneens opgevangen worden. Daarnaast zijn er in de directe omgeving van deze gebieden voldoende intensief ingerichte gebieden voorhanden.

Wanneer er op lange termijn door toenemend gebruik behoefte is aan intensievere inrichting, kan het (maai-)beheer eventueel aangepast worden.

Intensiveren is in voorgaand hoofdstuk opgenomen voor de volgende gebieden:

- Laaggravense Plassen en Polder, Heemstede Noord, Regiowout, Nieuw-Wulven
- Noorderpark-Ruigenhoek, Maarsseveense Plassen
- Strijkviertel, Oortjespad (en plas Eend)
- Noordwesthoek, Nedereindse Park en Plas
- Eilanden 1-2-4 in de Vinkeveense Plassen en Marickenland
- Salmsteke
- Honswijkerplas

Ad b. Inkomsten uit (commerciële) exploitaties

Vanuit het oogpunt van zonering worden in de zone met intensieve recreatie (zone A) de meer intensieve recreatievoorzieningen geconcentreerd. Dit kunnen leisurevoorzieningen zijn, horeca, maar ook gecombineerde of sociale initiatieven zijn interessant⁹. Denk dan aan een dagbesteding met pluktuin en theetuin of een kinderdagverblijf gecombineerd met natuureducatie. Belangrijk is dat de voorziening zelf meerwaarde haalt uit de groene omgeving, dat de locatie interessanter en gevarieerder wordt en de omgeving publiek toegankelijk blijft.

De pacht of huur van deze recreatieve initiatiefnemers zorgt voor inkomsten en vergroot de recreatiemogelijkheden. Ook kunnen er afspraken worden gemaakt over beheer van het omliggende gebied door de (sociaal of commerciële) ondernemer in ruil voor een iets lagere pacht of huurbijdrage. De hoogte van de inkomsten is afhankelijk van veel verschillende factoren, waarbij vaak geldt: hoe groter (bijv. vierkante meters) en hoe intensiever (bijv. openingstijden en verschillende functies) hoe hoger de inkomsten maar ook hoe groter de impact op de omgeving. Hierin moet daarom naar een balans gezocht worden die past bij het gebied. Aandachtspunt is dat de exploitaties ook kosten met zich meebrengen. De opbrengsten en kosten moeten goed in verhouding zijn, ook ten opzichte van de meerwaarde aan het gebied.

Locaties waar al een ontwikkeling (realisatie van een exploitatie) is voorzien, en die wordt doorgezet:

- Zuidelijke entree Maarsseveense Plassen
- Strijkviertel (reeds onderdeel van ontwikkelplan)
- Salmsteke (in uitvoering)

⁸ Met het oog op de recreatiedruk in de omgeving is het advies om in de omgeving een alternatieve locatie voor intensivering van recreatief gebruik te realiseren (Groen Groeit Mee).

⁹ Andere vormen van exploitaties, die niet direct gekoppeld zijn aan een gebied, zijn evenementen, (tijdelijke) verhuur, verhogen van de entreprijs of het invoeren van gebruiksvergunningen zoals voor snelvaren of hondenuitlaatservices. Deze komen hier niet aan bod.

- Laagravense Plassen en Polder, Heemstede Noord
- Hampoort
- Nedereindse Park en Plas (reeds onderdeel van ontwikkelplan)
- Marickenland (in uitvoering)
- Eiland 1 en 4 in de Vinkeveense Plassen

Aanvullende locaties waar dit aan de orde is:

- Noordwesthoek (reeds onderdeel van Groen Groei Mee ontwikkeling)
- Nieuw-Wulven ontwikkelen van een tweede concentratiepunt voorzieningen (ter overweging)

Succes- en faalfactoren voor het realiseren van commerciële exploitaties

In het ontwikkelplan van het recreatieschap is al eerder besloten dat nieuwe exploitaties moeten zorgen voor inkomsten. De realisatie hiervan blijkt echter onzeker en moeizaam. Succes- en faalfactoren van deze ontwikkeling hebben we hieronder weergegeven.

Succesfactoren

- Het (beoogde) ontwikkeling past bij de doelen van het gebied en de omgeving. De exploitatie is op verschillende manieren van meerwaarde: qua beleving, qua gebruikswaarde (bijv. aanbieden toiletvoorziening, verhuur kano's) en financieel;
- Het omgevingsplan (voorheen: bestemmingsplan) biedt ruimte voor de gewenste ontwikkeling, of er is voldoende draagvlak bij gemeente en bewoners om het omgevingsplan te wijzigen;
- De exploitant wordt in een vroeg stadium betrokken, maar niet te vroeg. De planologische voorwaarden (omgevingsplan) moeten rond zijn;
- Participatie wordt in vroeg stadium opgepakt, met betrokkenheid van de gemeente;
- Goede samenwerking tussen gemeente, beheerder en andere stakeholders;
- De locatie is gunstig voor recreatie, toerisme en/of zakelijke gasten, en is makkelijk en veilig bereikbaar voor auto, voetganger, fietsers en met OV.

Faalfactoren zijn:

- De ontwikkeling heeft geen aansluiting bij het gebied, de doelgroep van het gebied en omwonenden;
- Afhankelijkheid van veel verschillende actoren die zelf kaderstellend zijn (bijv. gemeenten, Rijkswaterstaat), waardoor ontwikkeling niet of te langzaam van de grond komt. Vooral de planologische haalbaarheid blijkt vaak een struikelblok;
- De exploitatie kan onhaalbaar worden door een te lange aanlooptijd of doordat er te stringente voorwaarden gesteld worden (planologisch of ruimtelijk);
- Recreatieschap Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer worden pas in een laat stadium betrokken bij een gebiedsontwikkeling;
- Geen duidelijk ontwikkelkader of gebiedsvisie voor aanpassing van het omgevingsplan;
- Onvoldoende financiering beschikbaar voor de planvorming en benodigde publieke investeringen (voor bijvoorbeeld oppakken achterstallig onderhoud);
- Grond waar de voorziening moet komen is geen eigendom.

Ad c. Verantwoordelijkheid ontwikkeling en/of beheer: zelf of een andere partij

De *ontwikkeling* van nieuwe en bestaande gebieden is nodig om aantrekkelijk te blijven en meer recreanten te kunnen opvangen. Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer kunnen dit zelf oppakken, of in meer of minder intensieve samenwerking met partners. Naast het mogelijke financiële voordeel, zorgt dit ook voor meer variatie in het aanbod en de voorzieningen.

Door het overdragen van grootschalige ontwikkeling van een bestaand of nieuw gebied aan een andere organisatie, en het gebied zelf in beheer te houden, kan de ontwikkeling meer integraal worden

opgepakt. Daarnaast heeft het als voordeel dat risico's¹⁰ meer afgebakend kunnen worden, wat de (financiële) risico's voor Stichtse Groenlanden of Staatsbosbeheer verkleint. Een gemeente zit bijvoorbeeld dicht op de ruimtelijke regelgeving en heeft kanalen en contacten voor het betrekken van de omgeving. Hoewel nog niet verkend met de genoemde organisaties, is dit in de uitwerking (hoofdstuk 5) opgenomen voor de volgende locaties:

- Hampoort (intensiveren in samenhang met omgeving door Natuurmonumenten)
- De Boomgaard Tull en 't Waal (ontwikkeling en beheer van recreatie in combinatie met maatschappelijke functies samen en met initiatiefnemers uit het dorp, Stichting Leefbaarheid Tull en 't Waal en de gemeente)
- Laagravense Plassen en Polder (realisatie van een publiek toegankelijk voedselbos, zowel ontwikkeling als beheer (deels) door een andere organisatie)
- Het Nedereindse Park (gemeente Utrecht zou dit zelf willen ontwikkelen, Stichtse Groenlanden draagt bij aan het proces).

Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer kunnen ook besluiten om het *beheer* door een andere partij te laten doen: een maatschappelijke organisatie, een ondernemer (zoals bij het Oortjespad al gebeurt), of door een gemeente. Afhankelijk van de omstandigheden en de afspraken met de betrokken organisatie kan dit een financieel voordeel opleveren.

Daarnaast zijn er gebieden waarbij door extensivering van inrichting en beheer het accent meer op natuur komt te liggen in plaats van op recreatie. Voor deze gebieden kan overwogen worden het beheer efficiënter door een andere organisatie te laten doen of is synergie met Staatsbosbeheer mogelijk:

- De Leyen: extensiveren inrichting en beheer en eventueel (d.m.v. opzegging pacht) overdragen van Recreatieschap Stichtse Groenlanden naar Utrechts Landschap, in combinatie met intensiveren elders (dit is nog niet verkend met de genoemde organisaties)
- Grutto: extensiveren en overdragen van Recreatieschap Stichtse Groenlanden naar Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer heeft meerdere gebieden in de omgeving.
- Heulse Waard: extensiveren en overdragen van Recreatieschap Stichtse Groenlanden naar Staatsbosbeheer. Het gebied sluit direct aan op andere terreinen van SBB.
- (het Waalse Bos is eigendom van Stichtse Groenlanden en wordt nu als natuur met recreatief medegebruik beheerd door Staatsbosbeheer).

Ecosysteemdiensten en integrale klimaatinclusieve ontwikkeling

Multifunctionaliteit van de gebieden, door het leveren van ecosysteemdiensten, zorgt voor belangrijke maatschappelijke meerwaarden. De gebieden van Stichtse Groenlanden en Staatsbosbeheer hebben naast natuur, landschap en recreatie, ook een rol in het vasthouden en bufferen van water, het bieden koelte, leveren van o.a. biomassa, hout en gras, opslaan van CO₂ en andere ecosysteemdiensten.

Probleem met het leveren van ecosysteemdiensten en integrale ontwikkeling is dat de baten (in de vorm van liquide middelen) niet vloeien naar degene die de kosten maakt (de beheerders van de gebieden). Daarom blijft publiek geld voor het beheer van de terreinen is altijd noodzakelijk. Het is wel belangrijk om de meerwaarde van de gebieden voor andere functies te benoemen in het jaarverslag, evenals de kosten die daarmee voor andere partijen bespaard worden. Naast de legitimatie van het beheer van de gebieden, biedt dit wellicht aanknopingspunten om het gesprek aan te gaan over eenmalige of structurele bijdragen.

Dit kan concreet worden als het gaat om waterberging. In overleg met het Waterschap kunnen de gebieden ingericht worden voor het opvangen van water op piekmomenten en eventueel in de seizoenen. Dit bespaart kosten voor het waterschap, gemeenten en ontwikkelaars, waarmee het gesprek geopend kan worden over de bijdrage in de financiering van inrichting en beheer van deze gebieden. Met name de gebieden dicht bij de stad (waar de behoefte aan piekberging het hoogst is) zijn

¹⁰ Denk aan looptijdoverschrijding, uitkomsten van participatie en afhankelijkheden van andere organisaties.

hiervoor kansrijk (Laagravense Plassen en Polder, Langs de Hollandsche IJssel, Noorderpark-Ruigenhoek).

6.5 Overzicht financiële consequenties per cluster

Onderstaande tabel geeft een overzicht met een indicatie van de financiële consequenties van voorgestelde veranderingen per gebied per cluster. Het €-teken geeft een schatting van de hoogte van structurele extra kosten, besparingen of opbrengsten per gebied. Verklaring €-tekens voor beheer: € (tot € 15.000), €€ (€ 15.000 tot 30.000), €€€ (€ 30.000 of meer), en voor ontwikkeling € (tot € 50.000), €€ (€ 50.000 tot 100.000), €€€ (€ 100.000 of meer). Gebieden waar geen verandering vermeld staat blijven qua kosten en opbrengsten hetzelfde.

Gebieden	Opp. (ha)	SGL/SBB	Omschrijving veranderingen	Structurele opbrengsten / besparingen	Structurele meerkosten	Eenmalige kosten
Cluster 1						
Laagraven noordplas	24,3	SGL	Intensievere inrichting		€	€€
Laagraven zuidplas	17,3	SGL				
Regiowout	5,7	SGL	Intensievere inrichting		€	€
Heemstede Noord	19,4	SGL	Intensievere inrichting, ontwikkeling gebiedsentree	€€€	€€€	€€€
Nieuw Wulven	106,3	SBB	Ontwikkeling gebiedsentree	€€€	€	€€
Fort 't Hemeltje	7,7	SBB				
Fort Rhijnauwen	31,3	SBB				
Fort Vechten	38,3	SBB				
Cluster 2						
De Leyen	4	SGL	Extensievere inrichting en beheer	€		€
Ruigenhoekse polder	69,1	SGL/SBB	Ontwikkeling gebiedsentree	€€€	€	€€
Buitengebied Maarsseveense plassen	89,2	SGL				
Strandbad Maarsseveen	30,9	SGL	Investering commerciële ontwikkeling	€€€		€€
Maarsseveense kleine plas	27,4	SGL				
Fort Ruigenhoek	7,9	SBB				
Noorderpark-Ruigenhoek	165,3	SGL/SBB	Ontwikkeling en aanwijzing zwemwaterlocatie, ontwikkeling gebiedsentree	€€€	€€	€€
Cluster 3						
Strijkviertel	20,2	SGL	Intensievere inrichting, ontwikkeling gebiedsentree	€€€	€	€
Haarrijnse Plas	8,5	SGL				
Hampoort	6	SGL	Intensievere inrichting		€	€
Oortjespad en plas Eend *)	19,5	SGL	Intensievere inrichting, beheer door en opbrengsten voor exploitant	€€		
Grutto	2,6	SGL	Extensievere inrichting en beheer	€		€
Cluster 4						
IJsselbos	26,6	SBB				
IJsseloevers	1,9	SBB				
Nedereindse Park en Plas	84,6	SGL	Intensievere inrichting, ontwikkeling gebiedsentree	€€€	€€€	€€€
IJsselsteinse bos zuid	24,7	SBB				
IJsselsteinse bos noord	23,3	SBB				
Hollandsche IJssel: Noordwesthoek	56,8	SBB	Intensievere inrichting, ontwikkeling gebiedsentree	€€€	€€€	€€€

Gebieden	Opp. (ha)	SGL/SBB	Omschrijving veranderingen	Structurele opbrengsten / besparingen	Structurele meerkosten	Eenmalige kosten
Cluster 5						
Winkelpolder	4,6	SGL				
Noordplas noord	271,7	SGL				
Vinkeveense zuidplas	198,2	SGL				
Vinkeveense kleine plas	8,6	SGL	Ontwikkeling gebiedsentree			€
Eiland 1	2	SGL	Intensievere inrichting	€€	€	€
Eiland 2	3,3	SGL	Intensievere inrichting		€	€
Eiland 3	2,8	SGL				
Eiland 4	2,3	SGL	Intensievere inrichting	€€	€	€€
Eiland 5	1,9	SGL				
Eiland 6	0,5	SGL	Extensievere inrichting en beheer	€		
Eiland 7	0,9	SGL	Extensievere inrichting en beheer	€		
Eiland 8	4,4	SGL				
Eiland 9	3,1	SGL	Extensievere inrichting en beheer	€		
Eiland 10-11-12	1,7	SGL				
Marickenland	197	SBB	Intensievere inrichting		€€	€€
Polder Demmerik	160,5	SBB				
Cluster 6						
't Waal West	13,4	SGL	Gedeeltelijk extensiever maaibeheer	€		
Boomgaard 't Waal	5,9	SGL	Intensievere inrichting (door dorp zelf), inrichting met maatschappelijke functie, exploiteren of afstoten			€
't Waal Oost	10,4	SGL	Gedeeltelijk extensiever maaibeheer	€		
't Waalse bos	21,2	SGL				
Recreatieplas Honswijkerplas	53,9	SGL	Ontwikkeling Honswijkerplas met voor intensievere inrichting		€	€€
Honswijkerwaard	18,7	SBB				
Tull en 't Waal	23,4	SBB	Intensievere inrichting		€€	€€
Heulse Waard	6,9	SGL	Extensievere inrichting en beheer, afstoten	€		€
Salmsteke	23,9	SGL	Intensievere inrichting, ontwikkeling gebiedsentree	€€€	€€	€€€

*) Voor de toekomstige investering van het Oortjespad heeft het recreatieschap afspraken gemaakt met de exploitant. De ondernemer neemt de eenmalige en structurele kosten op zich (en ook de inkomsten gaan naar hen toe), waardoor er geen extra kosten zijn voor het recreatieschap, en mogelijk is er zelfs een (extra) besparing.

Naar verhouding wordt er een groter areaal geïntensiveerd (15 gebieden, grotere gebieden), dan dat er gebieden extensiever worden ingericht en beheerd (9 kleinere gebieden). De structurele meerkosten zullen daardoor naar verwachting hoger zijn dan de besparingen. Hier tegenover staat dat er structurele inkomsten te verwachten zijn uit de exploitaties. De hoogte van de exploitatie-inkomsten is van invloed op de extra structurele beheerkosten voor alle gebieden gezamenlijk, en de hoogte daarvan.

Ook van de eenmalige kosten is met behulp van kentallen een heel ruwe inschatting gegeven. De ervaring leert dat het voor eenmalige investeringen (gemakkelijker) mogelijk is om additionele middelen aan te trekken.

Bijlage 1 Overzicht gebieden per cluster

Cluster en gebied	Opp. (ha)
Cluster 1: Utrecht Zuid-Zuidoost	287,6
Laagraven noordplas (SGL-A)	24,3
Laagraven zuidplas (SGL-A)	17,3
Regiowout (SGL-A)	5,7
Waijensedijk (SLG-A)	4,8
Golfclub De Utrechtse (SGL-A)	32,4
Heemstede Noord (SGL-A)	19,4
Nieuw-Wulven (SBB)	106,3
Fort 't Hemeltje (SBB)	7,7
Fort Rijnauwen (SBB)	31,3
Fort Vechten (SBB)	38,3
Cluster 2: Utrecht Noord	1030,0
De Leyen (SGL)	4,0
Ruigenhoekse polder (SGL/SBB)	69,1
Buitengebied Maarsseveense plas (SGL)	89,2
Strandbad Maarsseveen (SGL)	30,9
Maarsseveense kleine plas (SGL)	27,4
Fort Ruigenhoek (SBB)	7,9
Noorderpark-Ruigenhoek (SGL/SBB)	165,3
Molenpolder (SBB)	129,7
Maarsseveense Zodden (SBB)	16,3
Bethunepolder (SBB)	223,4
Fort Tienhoven (SBB)	2,1
Westbroekse Zodden (SBB)	217,3
Kerkeindse polder (SBB)	47,5
Cluster 3: Utrecht West	73,2
Strijkviertel (SGL)	20,2
Haarrijnse plas (SGL)	8,5
Hampoort (SGL)	6,0
De Bijleveld (SBB)	16,4
Oortjespad en plas Eend (SGL)	19,5
Grutto (SGL)	2,6

Cluster en gebied	Opp. (ha)
Cluster 4: Utrecht Zuid-Zuidwest	261,3
IJsselbos (SBB)	26,6
IJsseloevers (SBB)	1,9
Nedereindse Park en Plas (SGL)	84,6
IJsselsteinse bos zuid (SBB)	47,9
IJsselsteinse bos noord (SBB)	0,0
Noordwesthoek Hollandsche IJssel (SGL)	56,8
IJsseldijk noord (SBB)	10,0
IJsseldijk zuid (SBB)	22,0
Hollandsche IJssel uiterwaarden (SBB)	11,6
Cluster 5: Vinkeveense Plassen	915,8
Winkelpolder (SGL)	4,6
Noordplas (SGL)	271,7
Zuidplas (SGL)	198,2
Kleine plas (SGL)	8,6
Eiland 1 (SGL)	2,0
Eiland 2 (SGL)	3,3
Eiland 3 (SGL)	2,8
Eiland 4 (SGL)	2,3
Eiland 5 (SGL)	1,9
Eiland 6 (SGL)	0,5
Eiland 7 (SGL)	0,9
Eiland 8 (SGL)	4,4
Eiland 9 (SGL)	3,1
Eiland 10 (SGL)	0,4
Eiland 11 (SGL)	0,3
Eiland 12 (SGL)	1,0
Marickenland (SBB)	197,0
Polder Demmerik (SBB)	160,5
De Gagels (SBB)	12,6
Kockengen (SBB)	32,0
Angsteltkade (SBB)	1,9
Nieuwer Ter Aa (SBB)	5,9
Cluster 6: Gebieden langs de IJssel	324,6
Bosje A27 (SGL)	2,0
t Waal west (SGL)	13,4
Boomgaard t Waal (SGL)	5,9
t Waal oost (SGL)	10,4

't Waalse bos (SGL)	21,2
Recreatieplas Honswijkerplas (SGL)	53,9
Honswijkerwaard (SBB)	18,0
Tull en 't Waal (SBB)	23,4
Werk aan de Waalse wetering (SBB)	18,9
Inundatiekanaal (SBB)	2,6
Werk aan de Korte Uitweg (SBB)	2,7
Werk aan de Groeneweg (SBB)	10,3
Steenwaard (SBB)	94,7
Heulse waard (SGL)	6,9
Collegewaard (SBB)	13,1
Horde (SBB)	2,7
Salmsteke (SGL)	23,9

De grijs gemarkeerde gebieden in de tabellen zijn gedurende het proces toegevoegd, zodat we een meer compleet overzicht van oppervlakten en zonering konden maken. Deze zijn geen onderdeel van de gebiedspaspoorten en visie, maar wel meegenomen in de zonering.

Bijlage 2 Overzicht huidige en gewenste zonering

	Zone A	Zone B	Zone C	Zone D	Gewenste zonering	Strategie
Cluster 1 Utrecht Zuid-Zuidoost						
Laagraven noordplas (SGL)			C		B	Intensiveren
Laagraven zuidplas (SGL)	A					
Regiowout (SGL)			C		B	Intensiveren
Waijensdijk (SGL)			C			
Golfclub de Utrechtse (SGL)	A					
Heemstede Noord (SGL)			C		A	Intensiveren
Nieuw-Wulven (SBB)		B			A rondom paviljoen en speelbos, C rondom NNN	Intensiveren
Fort 't Hemeltje (SBB)		B				
Fort Rijnauwen (SBB)		B				
Fort Vechten (SBB)		B				
Cluster 2 Utrecht Noord						
De Leyen (SGL)		B			C of D	Extensiveren
Ruigenhoekse polder (SGL/SBB)	A	B			A	Intensiveren
Buitengebied Maarsseveense plassen (SGL)		B				
Strandbad Maarsseveen (SGL)	A					
Maarsseveense kleine plas (SGL)		B				
Fort Ruigenhoek (SBB)		B				
Noorderpark-Ruigenhoek (SGL/SBB)		B	C		A of B	Intensiveren
Molenpolder (SBB)				D		
Maarsseveense Zodden (SBB)				D		
Bethunepolder (SBB)				D		
Fort Tienhoven (SBB)		B				
Westbroekse Zodden (SBB)				D		
Kerkeindse polder (SBB)				D		
Cluster 3 Utrecht West						
Strijkviertel (SGL)		B			A	Intensiveren
Haarrijnse plas (SGL)	A					
Hampoort (SGL)		B			A	Intensiveren
De Bijleveld (SBB)		B		D		
Oortjespad en plas Eend (SGL)	A					Intensiveren
Grutto (SGL)		B			C	Extensiveren
Cluster 4 Utrecht Zuid-Zuidwest						
IJsselbos (SBB)		B	C			
IJsseloever (SBB)			C			
Nedereindse Park en Plas (SGL)	A	B				
IJsselsteinse bos zuid (SBB)		B				
IJsselsteinse bos noord (SBB)		B				

	Zone A	Zone B	Zone C	Zone D	Gewenste zonering	Strategie
Noordwesthoek Hollandsche IJssel (SBB)			C		B en delen A	Intensiveren
IJsseldijk noord (SBB)			C			
IJsseldijk zuid (SBB)			C			
Hollandsche IJssel uiterwaarden (SBB)			C			
Cluster 5 Vinkeveense Plassen						
Winkelpolder (SGL)	A					
Noordplas (SGL)	A	B	C			
Zuidplas (SGL)		B				
Kleine plas (SGL)			C			
Eiland 1 (SGL)	A					
Eiland 2 (SGL)		B	C		B	Intensiveren
Eiland 3 (SGL)		B				
Eiland 4 (SGL)	A					
Eiland 5 (SGL)		B				
Eiland 6 (SGL)			C			
Eiland 7 (SGL)		B			C	Extensiveren
Eiland 8 (SGL)		B				
Eiland 9 (SGL)		B			C	Extensiveren
Eiland 10-11-12 (SGL)			C			
Marickenland (SBB)			C		A, B en C	Intensiveren
Polder Demmerik (SBB)			C	D		
De Gagels (SBB)		B	C			
Kockengen (SBB)		B	C			
Angstelkade (SBB)			C			
Nieuwer Ter Aa (SBB)			C			
Cluster 6 Gebieden langs de Lek						
Bosje A27 (SGL)				D		
't Waal west (SGL)		B				
Boomgaard 't Waal (SGL)				D	C	Intensiveren
't Waal oost (SGL)		B				
't Waalse bos (SGL)			C			
Recreatieplas Honswijkerplas (SGL)	A	B			Recreatieplas blijft A, zuidelijke plas wordt natuurplas C (na KRW- maatregel)	Recreatieplas mogelijk intensiveren, zuidelijke plas extensiveren
Honswijkerwaard (SBB)		B		D		
Tull en 't Waal (SBB)		B				
Werk aan de Waalse wetering (SBB)		B				
Inundatiekanaal (SBB)		B				
Werk aan de korte Uitweg (SBB)		B				
Werk aan de Groenweg (SBB)		B				
Steenwaard (SBB)				D		
Heulse waard (SGL)		B		D	C en D	Extensiveren
Collegewaard (SBB)		B				
Horde (SBB)			C			
Salmsteke (SGL)		B			A	Intensiveren

De grijs gemarkeerde gebieden in de tabellen zijn gedurende het proces toegevoegd, zodat we een meer compleet overzicht van oppervlakten en zonering konden maken. Deze zijn geen onderdeel van de gebiedspaspoorten en visie, maar wel meegenomen in de zonering.